

محمودجان محى الدينوف
هسكر سليمانوفه

مبادئ
اللغة العربية السهلة

**ЭНГ ОСОН
АРАБ ТИЛИ**

Араб тилини ўрганувчилар учун
қўлланма

(1-жузъ)

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ШАРҚШУНОСЛИК
ИНСТИТУТИ

МАХМУДЖОН МУҲИТДИНОВ

ХУЛКАР СУЛАЙМОНОВА

ЭНГ ОСОН АРАБ ТИЛИ
АРАБ ТИЛИНИ ЎРГАНУВЧИЛАР УЧУН
ҚЎЛЛАНМА
(1-жузъ)

«Наманган»

Ушбу ўқув-услугий қўлланма НамДУ ўқув-услугий кенгашининг 2008 йил 3 июлдаги йиғилишида муҳокама қилинган ва нашрга тавсия этилган. Баённома № 10

Масъул муҳаррир: Хамиджон ХОМИДИЙ,
Профессор, ф.ф. доктори. Низомий
номидаги ТДПУ ўзбек классик адабиёти
кафедраси мудири. 8

Муҳаррир: Мўминжон СУЛАЙМОНОВ,
НамДУ доценти.

Такризчилар: Икромжон БУЛТАКОВ,
Тошкент Давлат шарқшунослик
институту доценти.

Юнусхон РАХМАТУЛЛАЕВ,
НамДУ ўқитувчиси

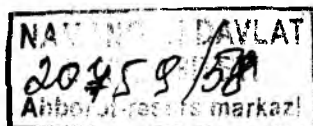
Райхоной ҒОЙИББОЕВА,
Наманган вилояти Чортоқ тумани 13
ўрта мактаб араб тили ўқитувчиси.

Ушбу ўқув-услугий қўлланма соддадан мураккабга томон йўналган 20 та дарсдан иборат. Мазкур ўқув-услугий қўлланма араб тилини ўрганишни янги бошлаганлар ҳамда олий ўқув юртларининг қуйи босқич талабаларига мўлжалланган. Ундан барча араб тилига кизиқувчилар ҳам фойдаланишлари мумкин. Қўлланмага мактаб ўқувчилари ва олий ўқув юрти талабалари билиши лозим бўлган тушунчалар ва энг долзарб сиёсий атамалар дугати ҳамда араб давлатлари билан боғлиқ муҳим географик номлар дугати илова қилинган

Ўқувчига қулай бўлиши учун транскрипцияда чўзик унлиларни ифодалаш мақсадида а: белгиси эмас, аа белгиси қўлланилди. Хар қандай ишда бўлгани каби ушбу ўқув-услугий қўлланмада ҳам камчиликлар бўлиши табиий. Ўзларининг фикр-мулохазаларини билдирганларга олдиндан ташаккур айтамиз.

ISBN-978-9943-344-93-8

НГ 744-1829.75-1411400 2009
745- (6,0) – (05)

Муаллифлар.

© «Наманган» нашриёти
© М.Мухитдинов, Х.Сулаймонова.

Ушбу қўлланма араб тили ва адабиётининг
зукко билимдонлари бўлмиш устозларимиз
Исматулла Абдуллаев ва Одилжон Носировнинг
порлоқ хотирасига бағишланади

МАЪНАВИЯТИМИЗГА ОЧҚУ

Халқимизнинг минг йилдан зиёд даврдаги маънавий-маърифий меъроси, адабиётию илм-фанига доир сарчашмалар араб хатида битилган. Ўз миллий қадриятлари билан фахрланадиган ҳар бир фуқаро бу ёзувни билиши фойдали. Шунинг учун араб графикасини, тилини ўрганишга доир ҳар қандай қўлланма ёки китоб қўллаб-қувватланишга лойиқ. Ана шу жиҳатга кўра М.Мухитдинов ва Ҳ.Сулаймоновалар томонидан яратилган «Энг осон араб тили» қўлланмасини завқ билан ўқиб чикдим. Муаллифлар араб тили қонун-қоидаларини, уни ўрганиш усулларини энг ҳаммабоп тарзда баён этганлар, тушунтирганлар. Муайян қоидалар юзасидан берилган мисоллар, ўрганиш учун келтирилган сўз ҳамда иборалар тўғри, мақсадга мувофиқ танланган. Улар эсда сақлаш, ёдлаш ҳамда ўзга тилдан таржима қилиш учун қулай ва барча матнлар бир томондан араб тилининг ўзига хос қонуниятларини ўзлаштиришга хизмат қилса, иккинчи томондан ўқувчи тафакқурини чархлайди, унда араб тилидаги сўзларни ўзбек тилига ўгириш кўникмасини ҳосил этади.

Хулосаикалом шуки, «Энг осон араб тили» шу ёзувни ўрганишга қизиққан ўқувчи, талаба ҳамда ҳаваскор тил ўрганувчиларга маънавиятимиз тарихини билиш учун бир очқу сифатида хизмат қилиши шубҳасиздир.

Профессор Ҳ.Ҳомидий,
2008 йил, 8 май

1-§. Араб ёзуви. ا (алиф) ва د (даал)

ҳарфлари

Араблар ўнгдан чапга қараб ёзадилар. Арабча ҳарфлар сатр чизигида жойлашишига қараб бири-биридан фарқ қилади. Шунинг учун ҳам биз уларни ёзганда араб алифбосининг биринчи ҳарфи - алиф ҳарфининг сатр чизигида жойлашишига қараб мутаносиблаштириб оламиз. (1) Алиф сатр чизигидан пастга тушмайди ва тахминан 8 мм лар атрофидаги тик чизикдир.

1-машқ. Алиф ҳарфини бир қатор ёзинг.

ا ا ا ا

Алиф ҳарфи ўзи алоҳида ҳолда бирор товушни билдирмайди.

Даал ҳарфи «д» товушини ифодалайди. Юқоридан пастга қараб ёзилади. Алифга нисбатан олинганда, унинг ярмига тенг, остки чапга қайрилган қисми сатр чизигидан пастга тушмайди.

2-машқ. Алифга қиёслаган ҳолда даал ҳарфини ёзинг.

اد اد اد

2-§. Қисқа унлилар ва ҳаракатлар

Араб тилида унли товушлар қисқа ва чўзиқ бўлади. Аммо араб алифбосида унли товушларни ифодалайдиган ҳарфлар йўқ. Қисқа унлиларни ифодалаш учун ундош ҳарфларнинг ости ёки устига қўйиладиган белгилардан фойдаланилади. Мазкур белгилар ҳаракатлар деб аталади.

«а» қисқа унлисизни ифодалаш учун ундош ҳарф устига «фатҳа» деб номланадиган чизиқча қўйилади. М:

ا - да.

«и» қисқа унлисизни ифодалаш учун ундош ҳарф остига «касра» деб номланадиган чизиқча қўйилади. М:

د - ди.

«у» қисқа унлисизни ифодалаш учун ундош ҳарф устига «дамма» деб номланадиган чизиқча қўйилади. М:

دُ - ду.

3-машқ. Алифга қиёслаган ҳолда даал ҳарфини ёзинг.

د د د د د د د د د د

Агар ундошнинг устига ёки остига ҳеч қандай ҳаракат (белги) қўйилмаган бўлса, у ҳолда ушбу ундошнинг ҳаракатсиз, яъни қисқа унлисиз эканлигини ифодаловчи «суқун» деб номланадиган кичик думалок шаклдаги белги (°) ундош устига қўйилади. Суқун олган ундош ўз ҳолича, яъни қисқа унлисиз ўқилади.

М: د - д, دد - дад, دد - дид, دد - дуд.

3-§. ر (ре) ҳарфи ва «р» товуши

ر ҳарфи «р» товушини ифодалайди ва у ўнгдан настга ва чапга буккан ҳолда сатр чизигидан настга тушириб ёзилади. Унинг юқори қисми сатр чизигидан 1-2 мм тепага чиққан бўлади. Унинг алиф ва даалга нисбатан ҳолати қуйидагича:

ادر

4- машқ. Ўнгдан чапга қараб ёзинг.

ادر درررر

5- машқ. Ўнгдан чапга қараб ўқинг.

رررررررررر
رررررررررر

6- машқ. Ўнгдан чапга қараб ўқинг.

در درررر درررر

4--§. ز (зе) ҳарфи ва «з» товуши

ز ҳарфи ўзбек тилидаги «з» товушига ўхшаш товушни билдиради.

ز ҳарфи ر «ре» ҳарфи билан бир хил ёзилади. Фақат биргина фарқи устида битта нуқтаси бўлади.

7- машқ. Ўнгдан чапга қараб ўқинг.

ززررر ززررر ززررر ززررر ززررر

Иккинчи дарс

الدَّرْسُ الثَّانِي

5-§. ذ (заал) ҳарфи ва «з» товуши

ذ (заал) ҳарфи د «даал» ҳарфи каби ёзилади.

Биргина фарқи устида битта нуқтаси бўлади.

Тилнинг учини тишлаган ҳолда инглиз тилидаги

(Ө) товуши каби талаффуз қилинади.

1- машқ. Ўнгдан чапга қараб ўқинг.

ذذذ ذذذ ذذذ ذذذ ذذذ

رُزِدَ رُزِدَ رُزِدَ رُزِدَ رُزِدَ

6-§. و (ваав) ҳарфи ва «в» товуши
Ваав ҳарфи «в» товушини ифодалайди.

و ҳарфи «ре» ҳарфи каби ёзилади. Фарқи сатр
чизмидан тепа қисмида чапга қараган думалок
шакли бўлади. Унинг алиф ва даалга нисбатан
ёзилиши қуйидагича:

اد و

1- машқ. Ундан чапга қараб ўқинг.

وَوَو وَوَو وَوَو وَوَو وَوَو
وَوَو وَوَو وَوَو وَوَو وَوَو
وَوَو وَوَو وَوَو وَوَو وَوَو

7-§. «Аа» чўзиқ унлиси

Қисқа унлилардан ташқари араб тилида {aa} чўзиқ
унлиси каби чўзиқ унлилар ҳам мавжуд. Араб тилида
— ҳаракатини олган ҳарфдан кейин келган ҳаракатсиз
алиф чўзиқ унли «aa» ни ифодалайди.

Унлиларнинг узун қисқалиги араб тилида катта
аҳамиятга эга бўлиб, сўзнинг маъносини ўзгартира
олади. Шунинг учун сўзларни талаффуз қилганда
унлиларнинг узун ёки қисқалигига қатъий эътибор
бериш керак.

2- машқ. Узун ва қисқа унлиларни фарқлаб ўқинг.

وَرَدَ - وَارَدَ
زَوَدَ - زَاوَدَ

دَرَدَ - دَارَدَ
زَرَدَ - زَارَدَ

زَارَ - زَارَا
دَوَا - دَاوَا

دَدَا - دَادَا
رَاوَا - رَاوَا

8-§. Танвин тушунчаси

Араб тилида кўнчилик исм (от, сифат, сон, сифатдош)лар «танвин» деб аталувчи қўшимча билан тугайди. Сўзнинг бош келишиқдаги шакли «ун» тарзида ўкилувчи танвин билан тугайди. Худди ҳаракатлардек, танвинлар ҳам қўшимча белгилар сифатида илова қилинади. М: «ун» танвини ^ۋ - шаклида бўлиб, у сўзнинг охиридаги ҳарфнинг устига қўйилади.

М: دَارٌ - ҳовли, уй

وَرْدٌ - атиргул

وَارِدٌ - келувчи.

Учинчи дарс

الدَّرْسُ الثَّلَاثُ

9-§. Араб тилидаги ҳарфлар имлосининг ўзига хос хусусиятлари

Араб ҳарфлари босма ҳолда ҳам, ёзма шаклда ҳам бир сўз доирасида бир-бирига қўшилиб ёзилади. Бунинг натижасида ҳар бир ҳарф сўздаги жойига қараб ўз шаклини ўзгартиради. Бундай шакллар тўрт хил:

1. Алоҳида (қўшилмаган) шакл.

2. Сўз бошидаги шакл.

3. Сўз ўртасидаги шакл.

4. Сўз охиридаги шакл.

Бизлар ўрганган 6 ҳарф (ا، ب، ج، د، هـ، ز، و) эса, бошқа ҳарфлардан фарқ қилган ҳолда фақат икки шаклга эга. Улар чап томонга, яъни ўзидан кейинги ҳарфга ҳеч қачон қўшилмайди. Шунинг учун ҳам улар тўрт шаклли

4- машқ. Бир биридан фарқлаб ўқинг.

ثَ - دَ دَ - ثَ
 دُ - ثُ ثُ - دُ
 دِ - ثِ ثِ - دِ

5- машқ. Ўнгдан чапга қараб ўқинг.

دَبْرَتَ دَاتَ ثَارَ وَرَثَتَ
 تَرَثَ دَابَّتَ تَبْرُزُ زَارَتَ

13-§. Рақамлар

Араблар фойдаланадиган рақамлар (келиб чиқиши бир бўлишига қарамай) бизлар фойдаланадиган рақамлар билан ёзилишида фарқ қилади.

Бизда	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Арабларда	١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨	٩	٠

Кўп хонали сонларнинг ўқилиши бизлардаги каби чапдан ўнгга қараб ўқилади ва ёзилади. М:

Бизда	10	15	17	25	300	7612	2008	1961
Арабларда	١٠	١٥	١٧	٢٥	٣٠٠	٧٦١٢	٢٠٠٨	١٩٦١

6- машқ. Янги сўзларни ёдланг.

совуқ (сифат) - بَارِدٌ эшик - بَابٌ
 атоқли - بَارِزٌ ёқтириш - وَدَادٌ
 мустаҳкам - ثَابِتٌ озиқ-овқат - زَادٌ
 тупроқ - تَرَابٌ совуқ(от) - بَرْدٌ
 савоб - ثَوَابٌ маош - رَاتَبٌ

Алоҳида шаклида сатр чизигидан тушмайди, лекин сўз охирида келган ўзидан олдинги ҳарфга қўшилган ҳолда сатр чизигидан пастга осилтириб ёзилади.

3- машқ. Ўнгдан чапга қараб ўқинг.

ي ي ي ي ي ي ي ي
ب ب ب ب ب ب ب ب

16-§. Чўзиқ унлилар

Араб тилида «аа» чўзиқ унлисидан ташқари, яна «ии» ва «уу» чўзиқ унлилари ҳам мавжуд.

Агар — «касра» белгиси билан ҳаракатланган ҳарфдан сўнг ҳаракатсиз **ي** ҳарфи келса, у чўзиқ унли «ии» ни ифодалайди. Шунингдек, — дамма ҳаракатли ҳарфдан кейин келган ҳаракатсиз **و** чўзиқ унли «уу» ни ифодалайди. М:

нууруи	نور	ниирун	نير	наарун	نار
--------	-----	--------	-----	--------	-----

Демак **و** ва **ي** ундошлари ҳаракатли бўлганда «в» ва «й» ундошларини ифодалар экан. Агарда улар ҳаракатсиз бўлса, «уу» ва «ии» чўзиқ унлиларини ифодалайди.

4-машқ. Қисқа ва чўзиқ унлиларни қиёслаб ўқинг.

ث - ثا

ث - ثي

ث - ثو

ن - نا

ن - ني

ن - نو

د - دا

د - دي

د - دو

5-машқ. Янги сўзларни ёдланг.

вазир - وَزِيرٌ

уй - بَيْتٌ

қизлар - بَنَاتٌ

ўсимликлар - نَبَاتَاتٌ

ўт, олов - نَارٌ

гуноҳ - دَنْبٌ

ёруф - تَيْرٌ

қўл - يَدٌ

ўсимлик - نَبَاتٌ

диван - دِيوَانٌ

нодир - نَادِرٌ

юмшоқ - وَتِيْرٌ

нур - نُوْرٌ

кийим - ثَوْبٌ

шубҳа - رَيْبٌ

қиз - بِنْتٌ

17-§. Аниқловчининг ўрни

Араб тилида ўзбек тилидан фарқли равишда сифатловчи аниқловчи сифатланмиш оддан кейин келади. Мас.:

атоқли вазир وَزِيرٌ بَارِزٌ

юмшоқ диван دِيوَانٌ وَتِيْرٌ

нодир ўсимлик نَبَاتٌ نَادِرٌ

ёруф уй بَيْتٌ تَيْرٌ

Бешинчи дарс

الدَّرْسُ الْخَامِسُ

18-§. ل (лаам) ҳарфи ва «л» товуши

ل (лаам) ҳарфи «л» товушини ифодалайди. Ҳар қиски томондаги ҳарфга қўшилади ва тўрт кўринишга келади.

ўз охирида	сўз ўртасида	сўз бошида	алоҳида
ل	ل	ل	ل

6-машқ. Янги сўзларни ёдланг.

ёзувчилар -	كُتَّابٌ	булбул -	بَلْبَلٌ
катта -	كَبِيرٌ	стакан -	كُوبٌ
ширин -	لَذِيذٌ	сут -	لَبَنٌ
йўқ -	لَا	бола -	وَلَدٌ
китоб -	كِتَابٌ	юрт, мамлакат -	بَلَدٌ
ёзувчи -	كَاتِبٌ	юртлар, мамлакатлар -	بَلَدَانٌ
китоблар -	كُتُبٌ	юртлар, мамлакатлар -	بِلَادٌ
хўроз -	دِيكٌ		

20-§. و боғловчиси

Ўзбек тилидаги «ва» боғловчиси араб тилидан ўзлашгандир. Сўзларни санаганда ўзбек тилида сўзларни санаш оҳангида талаффуз қилинганда кўпроқ вергул қўйилиб, энг охириги сўздан олдин «ва» боғловчиси қўйилса, араб тилида ҳар бир сўздан кейин و боғловчиси қўйишни афзал кўрилади. Мас.:

كتكوت و ديك و بلبل

Жўжа, хўроз ва булбул.

21-§. Ҳаракатлардан фойдаланиш

Араб тилида кундалик ҳаётдаги матнларда ва оммавий нашрлардаги ёзувларда ҳаракатлардан фойдаланилмайди. Ҳаракатлар ўқув машғулотида, лугатларда, шеъриятда ва Қуръон ёзувларидагина қўйилади. Шунинг учун ҳам сўзларни ёдлаб олиб, мазмундан келиб чиққан ҳолда, ҳаракатсиз ўқишга одатланиш керак.

7-машқ. Арабчага таржима қилинг.

1) Катта стакан. 2) Нодир ўсимлик. 3) Катта ва совуқ уй. 4) Ширин сут ва катта стакан. 5) Атокли ёзувчи.

22-§. Эгалик ва мавжудликни ифодалаш

Араб тилида эгалик ва мавжудликни ифодалаш учун шахс, сон ва жинсда ўзгариб турадиган махсус гап қурилмасидан фойдаланилади. Улардан баъзилари қуйида берилмоқда:

- ... لي - менинг ...им (бор)
- ... لك - сенинг ...инг (бор) (эркак кишига)
- ... لك - сенинг ...инг (бор) (аёл кишига)
- ... لنا - бизнинг...имиз (бор)

Бундайин гап қурилмалари орқали феълсиз гаплар тузилади ва мавжуд нарса хусусий эканлигини англатади:

- менинг китобим (бор) لي كتابي
- сенинг уйинг (бор) لك بيتك

Изох: Одатда «бор» сўзи араб тилида тушиб қолади, лекин ўзбек тилига таржима қилинганда у қўлланилади.

5-дарсга тааллуқли матн

- ۱) لك كتاب نادر .
- ۲) لنا بيت كبير .
- ۳) لي لبن بارد .
- ۴) لي ثور كبير .
- ۵) لك لبن لذيذ و بارد .
- ۶) لنا ديوان وثير و نادر .
- ۷) لنا بيت كبير و نير و بارد .

23-§. Араб тилида жинс

Араб тилида иккита грамматик жинс бор: эркак (музаккар), аёл (муаннас).

24-§. Музаккар (эркак) жинси (мз)

Олтинчи дарсгача биз фақат музаккар жинсидаги исмлардан фойдаландик (араб тилида от, сифат ва олмошларни умумий равишда исм деб номланади). Музаккар жинсидаги исмлар аксар ҳолларда — (ун) танвин қўшимчаси билан тугайди:

بَابٌ - эшик, كِتَابٌ - китоб,
نَادِرٌ - нодир, لَبَنٌ - сут.

Шунингдек, сифатловчи аниқловчилар ўзи аниқлаб келган от (аниқланмишининг) жинсига мослашиб келади:

катта китоб كِتَابٌ كَبِيرٌ
ширин сут لَبَنٌ لَذِيذٌ

25-§. Муаннас (аёл) жинси (мн) ва ۵ ҳарфи

Муаннас жинсидаги аксар сўзлар ёзувда ўзига хос жинс белгиси бўлган ва «та-марбута» (боғланган «т») деб номланадиган «т» ҳарфи билан тугайди. Шунинг учун ҳам мазкур ҳарфнинг фақат алоҳида ва охириги шикллари мавжуд ҳолос.

сўз охирида	сўз ўртасида	сўз бошида	алоҳида
ة	-	-	ة

«Та-марбута»нинг алоҳида ҳолати اء،ذ،ر،ز،و - ҳарфларидан кейин келади. Муаннас жинсидаги сўзларда ة،ة дан олдинги ҳарф «а» ҳаракатини олган бўлади. Шунинг учун ҳам музаккар сўзлар «ун»

қўшимчаси билан тугаса, муаннас сўзлар «атун» қўшимчаси билан тугайди:

атиргул (вардатун) - وَرْدَةٌ

костюм (бадлатун) - بَدَلَةٌ

вазирлик (визааратун) - وَزَارَةٌ

давлат (давлатун) - دَوْلَةٌ

сариёғ (зубдатун) - زُبْدَةٌ

Изоҳ: Араб тилида инсон танасининг жуфт аъзолари, аёл жинсини англатадиган сўзлар ва баъзи сўзлар ۋ қўшимчаси билан тугамаса ҳам муаннас жинсида ҳисобланади:

қўл - يَدٌ

қиз - بِنْتٌ

ҳовли - دَارٌ

Муаннас жинсидаги сифатлар музаккар жинсидаги сифатларнинг охиридаги «ун» қўшимчаси ўрнига «атун» қўшимчасини алмаштириш орқали ҳосил қилинади:

муаннас

музаккар

كَبِيرَةٌ

كَبِيرٌ

بَارِدَةٌ

بَارِدٌ

1-машқ. Қуйидаги музаккар сифатлардан муаннас сифат ясанг.

۱) نَادِرٌ

۲) لَنِيذٌ

۳) وَثِيرٌ

۴) كَبِيرٌ

6-дарсга тааллуқли матн

- 1) لنا وزارة كبيرة .
- 2) لك وردة نادرة .
- 3) لى نبات نادر .
- 4) لك لبن بارد وزبدة باردة .
- 5) لنا ديوان وثير .
- 6) لك ديوان وثير و نادر .
- 7) لى بدلة .

2-машқ. Арабчага таржима қилинг. 1) Бизнинг катта давлатимиз бор. 2) Менинг булбулим ва хўрозим бор. 3) Бизнинг катта ва ёруғ уйимиз бор.

26-§. ◦ (хойи ҳавваз) ҳарфи ва «х» товуши

Ушбу ҳарф ўзбек тилидаги «х» товушини ифодалайди. Ёзувда ҳар икки томондаги ҳарфга қўшилади ва тўрт кўринишга эгадир:

сўз охирида	сўз ўртасида	сўз бошида	алоҳида
ه	ه	ه	ه

3-машқ. Ўқинг ва 5 марта кўчиринг.

ه ه ه ه ه

4-машқ. Янги сўзларни ёдланг.

зал - بهو

ажойиб - باهر

шу ерда, шу ерга - هنا

у ерда, у ерга - هناك

у - هو

у (муаннас) - هي

унинг(мз) ... (бор) - له

унинг(мн) ... (бор) - لها

6-дарснинг 2-матни

- 1) له كتاب كبير. هو نادر. هو هنا.
- 2) هناك بهو كبير. هو بارد.
- 3) لها وردة كبيرة. هي نادرة.
- 4) هناك وردة نادرة. هي كبيرة.
- 5) هنا زبدة باردة. هي لذيذة.
- 6) لنا بيت كبير. هو هناك.
- 7) هنا ديك كبير. و هناك بلبل نادر.
- 8) لي كوب كبير و هناك لبن بارد و لذيذ.
- 9) هناك نبات نادر. هو باهر.

5-машқ. Арабчага ўғиринг.

1. Унинг катта стакани бор. У у ердадир. 2. Менинг ажойиб атиргулим бор. У каттадир. 3. Менинг костюмим бор. У шу ердадир. 4. У ерда булбул бор. 5. Бу ерда бола бор. Унинг мазали ва совуқ сути бор.

Еттинчи дарс

الدَّرْسُ السَّابِعُ

27-§. Кўрсатиш олмошлари

هَذَا – бу (мз) ва هَذِهِ - бу (мн) олмошларининг биринчи бўғинида алиф бўлмаса ҳам, улар чўзиброк талаффуз қилинади: ҳааза, ҳаазиҳи

Исмий (от кесимли) гапларда мазкур кўрсатиш олмошлари эга вазифасида келиши мумкин. Бундай

гапларда эга вазифасида келган кўрсатиш олмошлари кесим вазифасида келган от билан жинсда мослашади:

Бу – костюм. - هذه بدلة

Бу – хўроз. - هذا ديك

1-машқ. Ўқинг ва таржима қилинг.

هذا بيت كبير. هو هنا. هذه وردة. هي باهرة. هذا لبن لذيذ و هذه زبدة باردة. هذا كوب كبير. هناك بهو باهر. هذانات نادر.

2-машқ. Арабчага ўтиринг.

1) Бу – вазирлик. У каттадир. 2) Бу ажойиб ва нодир ўсимлик. 3) Бу – бола. Унинг катта уйи бор.

28-§. Сўроқ гап

Сўроқ гаплар гап бошига қўйилладиган **هَلْ** (ҳал) – «ми» сўроқ юкламаси ёрдамида ҳосил қилинади ва сўроқ оҳанги билан талаффуз қилинади.

Сўроқ гап	Дарак гап
هل هذا بيت؟	هذا بيت
هل لك ديك؟	لك ديك
هل هو كبير؟	هو كبير

Янги сўзларни ёдланг.

бувчи аёл - كاتبة

йўқ - لا

бувчи - كاتب

ҳа - ايوأ

ит - كلب

Изоҳ: لا ва ايوأ юкламалари гапнинг бошқа бўлакларидан вергул билан ажратилади. Арабча вергул

майдон - مَيْدَانٌ

уй - مَنْزِلٌ

сўз - كَلِمَةٌ

сизларнинг ...ингиз (бор) - لَكُمْ

уларнинг ...лари (бор) - لَهُمْ

нима - مَا

ким - مَنْ

шаҳар - مَدِينَةٌ

ёзув столи, кабинет - مَكْتَبٌ

кутубхона, китоб магазини - مَكْتَبَةٌ

Изоҳ: Сўроқ олмошлари араб тилида ўзбек тилидан фарқли равишда гапнинг бошида келади ва бундай гапларда **هَل** юкламаси ишлатилмайди.

7-дарснинг 2-матни

(1) ما هذا؟ هذا مكتب. ما هذه؟ هذه مكتبة.

هل هي هنا؟ لا، هي هناك.

(2) من هو؟ هو تلميذ. هل له كتاب؟ ايوا،

له كتاب. من هي؟ هي تلميذة. هل

لها وردة؟ ايوا، لها وردة.

(3) هل هذه كلمة؟ ايوا، هذه كلمة.

(4) هل لهم منزل كبير؟ ايوا، لهم منزل

كبير. هل لكم كتاب؟ ايوا، لنا كتاب.

Саккизинчи дарс

30-§. ج (жим) ҳарфи ва «ж» товуши

ج ҳарфи тўрт кўринишга эга ва ҳар икки томонидаги ҳарфга кўшилади. Ўзбек тилидаги «ж» товушини англатади. Алоҳида ва охириги шаклларида сатр чизигидан пастга тушади:

сўз охирида	сўз ўртасида	сўз бошида	алоҳида
ج	ج	ج	ج

«Жим» ҳарфи ўрта ва охириги шаклларида келганда ўзидан олдинги ҳарфга ён томондан кўшилганидан ташқари тепа томондан кўшилиши ҳам мумкин:

1-машқ. Сўзларни тўғри талаффуз қилган ҳолда ўқинг ва ёд олинг.

чиройли - جَمِيلٌ

товуқ - نَجَاجَةٌ

туя - جَمَلٌ

пишлоқ - جُبَّةٌ

газета - جَرِيدَةٌ

янги - جَدِيدٌ

эркак киши - رَجُلٌ

оёқ (мн) - رِجْلٌ

гап - جُمْلَةٌ

ҳаракатчан - مُجْتَهِدٌ

8-дарснинг матни

- 1) ما هذا؟ هذا بيت جديد.
- 2) ما هذه؟ هذه دجاجة جميلة.
- 3) هذا رجل مجتهد و له جريدة جديدة.
- 4) ما هذه؟ هذه مدينة كبيرة.
- 5) هذه مكتبة كبيرة. هناك كتاب جديد و نادر.
- 6) هذا رجل. هو كاتب بارز. له مكتب كبير.
- 7) هل لك بدلة جديدة؟ ايوا، لى بدلة جديدة و جميلة.
- 8) هذه تلميذة مجتهدة. لها جريدة. هي جديدة.

2-машқ. Арабчага ўғиринг.

- 1) Бу нима? Бу – шахар. У каттами? Ҳа, у катта ва чиройли. 2) Сизнинг кутубхонангиз борми? Ҳа, менинг кутубхонам бор. У ерда газета ва китоб бор. 3) Менинг ўқувчим бор. У ҳаракатчан. Сенинг ўқувчинг борми? Ҳа, менинг ўқувчим бор. У ҳаракатчанми? Ҳа, у ҳаракатчан.

Тўққизинчи дарс

الدَّرْسُ التَّاسِعُ

31-§. س (син) ҳарфи ва «с» товуши

س (син) ҳарфи ўзбек тилидаги «с» товушини ифодалайди. Ҳар икки томонидаги ҳарфга қўшилади ва тўрт кўринишга эга.

сўз охирида	сўз ўртасида	сўз бошида	алоҳида
س	س	س	س

«Син» ҳарфининг тишли қисми сатр чизигидан тепада бўлиб, унинг ҳажми ب нинг бош кўринишининг

Унинг костюми йўқ. - لَيْسَ لَهُ بَدَلَةٌ

لَيْسَ сўзи иштирок этган гап саволга жавоб тарзида келганда, ундан олдин لَا инкор юклагаси келиши мумкин:

هَلْ لَكَ كِتَابٌ؟ لَا، لَيْسَ لِي كِتَابٌ.

Янги сўзлар

осон - سَهْلٌ

эпчил, чаққон - مَاهِرٌ

машхур - مَشْهُورٌ

совуқ, иссиқ - شَدِيدٌ

кровать - سَرِيرٌ

фирма, компания - شَرِكَاةٌ

парда - سِتَارَةٌ

ёш (йигит) - شَابٌ

тинчлик - سَلَامٌ

мактаб - مَدْرَسَةٌ

дарс - دَرْسٌ

муҳандис - مُهَنْدِسٌ

боғ - بُسْتَانٌ

шай - شَأْنٌ

салтқи - شَوْكَةٌ

хурсанд - مَسْرُورٌ

9-дарснинг матни

(۱) ما هذا؟ هذا كتاب جديد؟ هل هناك درس جديد؟

ايوا، هناك درس جديد. هل هو سهل؟ ايوا، هو سهل.
٢) من هو؟ هو مهندس. هل هو مهندس ماهر؟
ايوا، هو مهندس ماهر و مشهور. هل له بستان كبير؟
لا، ليس له بستان كبير.

٣) ما هذا؟ هذا بستان كبير و جميل. هناك
وردة جميلة و نبات نادر. و هناك كلب و ديك و دجاجة.

٤) هل هناك برد شديد؟ ايوا، هناك برد شديد.

٥) ما هذا؟ هذا كوب؟ هل هناك لبن لذيذ؟ لا،

ليس هناك لبن. هناك شاي بارد.

٦) هل لكم شوكة؟ لا، ليس لنا شوكة.

٧) هل لهم ستارة جميلة و سرير كبير؟ لا، ليس لهم
ستارة و سرير.

٨) لي كوب كبير و هناك لبن بارد و لذيذ.

4-машқ. Арабчага ўғиринг.

1) Бу кутубхонами? Йўқ, бу ер мактаб. У катта ва чиройлидир. 2) Сизнинг янги ўқувчингиз борми? Ха, менинг янги ўқувчим бор. Унинг янги костюми борми? Ха, унинг янги чиройли кастюми бор. У хурсандми? Ха, у хурсанд. 3) У ким? У машхур муҳандис. Унинг кутубхонаси ва катта ёзув столи бор. 4) Бу ер совукми? Ха, совук. Уларнинг санчқиси борми? Ха, уларнинг чиройли санчқиси бор.

Ўнинчи дарс

الدَّرْسُ الْعَاشِرُ

34-§. Ундошларнинг иккиланиши

Араб тилида икки бир хил ундош ёнма-ён келса, яъни иккиланиш ҳодисаси содир бўлса, ёзувда уларни ифодалаш учун биргина харф ёзилади холос. Шу

харфнинг устига ←→ (ташдид) белгиси қўйилади.
Ҳаракатлар эса ташдид устига қўйилади:

буви - جَدَّة (жаддатун)

шакар, қанд - سَكَّر (суққарун)

пичоқ - سِكِّين (сиккиинун)

35-§. Ҳамза белгисининг имлоси ва талаффузи

«ء» (ҳамза) белгиси ўзи алоҳида ёки ا, و, ى харфларидан бирининг таянчилигида ёзилиши мумкин. У «'» шаклида транскрипция қилинади.

Сўз бошида ҳамзага таянч вазифасини алиф бажаради.

أَب (' абун) - ота, дада

ابْن ('ибнун) - ўғил

أُم (' уммун) - она

Юқоридаги мисоллардан кўриниб турибдики, ҳамза «фатҳа» ва «дамма» ҳаракатларини олганда алифнинг тепа қисмига ва касра ҳаркатини олганда эса алифнинг остига қўйилади. Ҳамза олган алиф талаффуз қилинмайди ва бундай ҳолларда фақат ҳамза талаффуз қилинади. «Ҳамза» - товуш пайчаларида пайдо бўладиган жарангсиз шовқинли портловчи ундошдир. Портлаб отилган ҳаво оғиз бўшлиғига ўтиб енгил йўтал ёки томоқ қирилишини эслатувчи товуш ҳосил қилади. Ўзбек тилида бундай товуш йўқ. Бирок унга яқин товушни араб тилидан қабул қилинган «масъул», «хайъат» каби сўзлар талаффузида учратиш мумкин. Сўз ўртасида ҳамзага таянч вазифасини зикр этилган уч харф (ا و ى) лардан бири бажаради. Улардан қайси бири ҳамзага таянч бўлишга муносиблигини

«ҳаракатларнинг катталиги» қоидасига биноан ҳал қилинади. Қоидага биноан «энг катта» ҳаракат «и», кейингиси «у» ва «а» энг кичиги «суқун» дир.

«и» ҳаракатли ҳамза учун **ى** ҳарфи

«у» ҳаракатли ҳамза учун **و** ҳарфи

«а» ҳаракатли ҳамза учун **ا** ҳарфи таянч бўлишга муносибдир.

ى ҳарфи таянч бўлиб келганда нукталари ёзилмайди. Ҳар учала ҳарф таянч бўлиб келганда, одатда, улар талаффуз қилинмасдан, ҳамза талаффуз қилинади:

аёл - **مَرَأَة** (мар'атун)

савол - **سُؤَال** (су'алун)

дастурхон, овқатланиш столи - **مَائِدَة** (ма'идатун)

Сўз охирида ҳамзадан олдин чўзиқ унли ёки суқун бўлса, у таянчсиз ёзилади:

сув - **مَاء** (маа'ун)

нарсa - **شَيْء** (шай'ун)

Агар ҳамзадан олдин қисқа унли бўлса, унинг табиатига мувофиқ ҳарф унга таянч бўлиб ёзилади:

бошлади (феъл) - **بَدَأ** (бада'а)

1-машқ. Ҳамзага мос таянч ҳарф қўйган ҳолда сўзларни арабча ҳарфлар билан ёзинг.

'асадун, ра'сун, 'имра'атун, су'ила, са'ала, ми'атун, ра'иисун, 'анта.

Янги сўзларни ёдланг.

русча - رُوسِيّ

русча (мн) - رُوسِيَّة

ўзбекча - اُوزبِكِيّ

ўзбекча (мн) - اُوزبِكِيَّة

туркча - تُرْكِيّ

туркча (мн) - تُرْكِيَّة

яхши - جَيِّدٌ

ёки - أَوْ

мен - أَنَا

сен (мз) - أَنْتَ

сен (мн) - أَنْتِ

ўқитувчи - مُدْرَسٌ

ўқитувчи аёл - مُدْرَسَةٌ

устоз, ўқитувчи, профессор - أَسْتَاذٌ

машина - سَيَّارَةٌ

журнал - مَجَلَّةٌ

дераза - شُبَّاكٌ

шер, арслон - أَسَدٌ

мушук - هِرٌّ

мушук (мн) - هِرَّةٌ

10-дарснинг матни

(1) هل أنت مدرس أوزبكي أو مهندس تركي؟

أنا مهندس تركى.

۲) هل هي مهندسة؟ ايوا، هي مهندسة ماهرة
و مرأة جميلة.

۳) من هو؟ هو أستاذ مشهور. هو هنا.

۴) هل لکن مجلة روسية؟ لا، ليس لنا مجلة روسية.

۵) هل لهن ماء بارد. لا، ليس لهن ماء بارد.

۶) هل لها شاي و سكر؟ ايوا، لها شاي و سكر.

هل هذا ماء أو شاي؟ هذا شاي.

۷) هل هذا باب أو شباك؟ هذا شباك كبير.

۸) هل هذا كلب أو هرة؟ هذه هرة جميلة.

۹) هل هذا سوال سهل؟ ايوا، هو سهل.

2-машк. Арабчага ўғиринг.

1) Сиз кимсиз? Мен янги ўқитувчиман(мн). У эса янги ўқувчидир. 2) Бизнинг яхши ўқитувчимиз бор. Унинг янги машинаси бор. 3) У машхур профессордир. Унинг уйи борми? Ҳа, унинг янги чиройли уйи бор. 4) Бу нима? Бу кутубхонадир. У ерда янги туркча журнал ва русча газета бор. 5) Сизнинг (мн) мушугингиз борми? Йўқ, менинг мушугим йўқ, итим бор.

Ўн биринчи дарс

الدَّرْسُ الحَادِي عَشَرَ

36-§. Артикль ҳақида умумий тушунча

Дунёнинг кўплаб тилларида отларнинг олдида келадиган аниқлик ва ноаниқлик артикли деб номланадиган юкламалар бўлиб, артикль олган от ноаниқ ёки аниқ ҳолатлардан бирида келган бўлади.

Тиллар	ноаниқлик артикллари	аниқлик артикллари
инглиз тилида	a (an)	the
немис тилида	ein, eine	der, die, das
француз тилида	un, une, des	le, la, les

Араб тилидаги отлар ҳам ноаниқ ёки аниқ ҳолатлардан бирида бўлиши мумкин. Ноаниқлик деганда ҳали биз сўз юритмаган, бизга номаълум нарса ёки ҳодисани тушунамиз. Ноаниқ отлар грамматик ноаниқ шаклда бўлади. Араб тилида ноаниқлик артикли йўқ. Унинг вазифасини сўзларнинг охириги харфи устида келадиган ва бизлар ҳозирга қадар от ва сифатларда қўллаган «н» товушини ифодаловчи «**ТАНВИН**» «**→**» ифодалайди. (Ўз навбатида танвин сўзнинг бош келишиқда келганлигига ҳам ишора қилади.)

Одатда араб тилида луғатларда берилган сўзлар ва от кесимли гапларнинг кесими ноаниқ ҳолда бўлади.

Биз илгари сўз юритган, барчага таниш ёки ҳаммага маълум нарса ҳодиса номлари аниқ ҳолатда бўлади. Шунингдек, бу гуруҳга аниқ ҳолатда бўлиши грамматик талаб қилинган исмлар ҳам киради.

Аниқ ҳолатдаги сўзлар аниқлик артикли билан қўлланилади. Араб тилида аниқлик артикли сўз олдидан қўшиб ёзиладиган **ال** ('ал-) бўлиб, у транскрипцияда чизикча билан ажратилади. Аниқ ҳолатдаги сўзнинг охири танвинсиз ўқилади.

аниқ ҳолатда	ноаниқ ҳолатда
('ал-китабу) الْكِتَابُ	(китабун) كِتَابٌ
('ал-мадрасату) الْمَدْرَسَةُ	(мадрасатун) مَدْرَسَةٌ
('ал-кабиру) الْكَبِيرُ	(кабирун) كَبِيرٌ

Баъзи маклакат ва шаҳарларнинг номлари ва кўплаб атоқли отлар, кишилиқ ва кўрсатиш олмошлари аниқлик артиклисиз келса ҳам, грамматик аниқ ҳисобланади. Одатда гапнинг эгаси аниқ ҳолатда келади.

1-машқ. Қуйидаги сўзларни аниқ ва ноаниқ ҳолатларда ёзинг ва ўқинг.

مكتبة	أستاذ	جريدة
ماء	وداد	هرة
كتاب	باب	

37-§. Ҳамзанинг васлаланиши

Агар **أل** – артиклини олган сўздан олдин бошқа сўз келса ва у **أل** олган сўзга қўшиб, яъни уриштириб ўқилса, кейинги (иккинчи) сўзнинг **أل** –нинг фатҳали ҳамзаси ёзувда ва талаффузда тушиб қолади ва ёзувда унинг ўрнига **васла** (~) деб номланадиган белги қўйилади.

Харакатсиз матнларда ушбу белги ҳам одатда ёзилмайди.

Бундай бирикмалар қуйидагича ёзилади ва ўқилади:

(‘ал-китабу-л-кабиру) **الكتاب الكبير**

(‘ал-жариидату-л-жадиидату) **الجريدة الجديدة**

2-машқ. Қуйидаги бирикмаларни аниқ ҳолатда ёзиб тўғри талаффуз этинг ва ўзбекчага ўтиринг.

بهر باهر
بدلة جديدة
مهندس ماهر

38-§. Куёш ва ой ҳарфлар

Араб алифбосидаги 28 та ҳарф 14 та «куёш» ва 14 та «ой» ҳарфлари гуруҳига бўлинади. Бизлар ўрганган ҳарфларнинг бўлиниши қуйидагича:

«Куёш» ҳарфлар: **ث ت د ذ ر ز س ش ل ن**

Агар **أل** - артиклидан сўнг куёш ҳарфи билан бошланадиган сўз келса, артиклдаги **лом** ўз талаффузини йўқотиб, унинг ўрнига **آ** - дан кейин келган куёш ҳарф ташдид (-) билан иккилантириб ўқилади:

الدَّرْسُ «ал-дарсу» ёзилса-да, «ад-дарсу»

الشمسُ «ал-шамсу» ёзилса-да, «аш-шамсу» ўқилади.

«Ой» ҳарфлар: **ء ب ج ك م ه و ي**

Сўз «ой» ҳарфларининг бирортаси билан бошланса, аниқлик артикли унинг олдига қўшилгач, талаффузда ва ёзувда ўзгариш бўлмайди ҳамда тўла ҳолда ўқилади.

المديرُ «ал-мудиру» - директор

الجارُ «ал-жаару» - қўшни

Агар **أل** олган сўздан кейинги сўз ҳам **أل** олган бўлса ва биринчи сўз иккинчи сўзга қўшиб (уриштириб) қилса, иккинчи сўз куёш ҳарф билан бошланса, аниқлик артикли ёзилса-да, талаффузда тушиб қолади ва куёш ҳарфи ташдид билан иккилантириб ўқилади:

الدَّرْسُ السَّهْلُ ад-дарсу-с-сахлу

الكتابُ النَّادِرُ ал-китаабун-н-наадиру

3-машқ. Сўзларни аниқ ҳолатда ёзинг ва талаффуз қилинг.

لبن	سلام	ديوان	نبات
سؤال	ثور	منزل	زبدة
وزير	رجل		

4-машқ. Куйидаги сўз бирикмаларини аниқ ҳолатда ёзинг, тўғри талаффуз этган ҳолда бир-бирига қўшиб ўқинг ва таржима қилинг.

برد شديد
 دجاجة سمينة
 جريدة تركية
 لبن لذيذ
 مدينة جميلة
 ماء بارد
 تلميذ جيد
 رجل مجتهد

Ўн иккинчи дарс

الدَّرْسُ الثَّانِي عَشَرَ

39-§. ف (фе) ҳарфи ва «ф» товуши

ف (фе) ҳарфи «ф» товушини ифодалайди, тўрт кўринишга эга, ҳар икки томонидаги ҳарфга қўшилади.

сўз охирида	сўз ўртасида	сўз бошида	алоҳида
ف	ف	ف	ف

Алифга нисбатан сатр чизигида жойлашуви куйидагича:

أف ففف

41-§. Келишиклар

Араб тилида грамматик муносабатлар уч келишик ёрдамида амалга оширилади. Булар: бош, қаратқич ва тушум келишикларидир. Уч келишикда турланадиган отларнинг келишик қўшимчалари қуйидагичадир:

Бош келишик - (ун)

Қаратқич келишик - (ин)

Тушум келишик - (ан)

Отларнинг уч келишикда турланиши

келишик	Жинс	ноаник ҳолатда	аник ҳолатда
бош	Мз	دَرَسٌ	الدَّرْسُ
	Мн	مَدْرَسَةٌ	المَدْرَسَةُ
қаратқич	Мз	دَرَسِي	الدَّرْسِي
	Мн	مَدْرَسِي	المَدْرَسِي
тушум	Мз	دَرَسَانَا	الدَّرْسَانَا
	Мн	مَدْرَسَانَا	المَدْرَسَانَا

Изоҳ: **ة، ة** - билан тугамайдиган сўзлар **ноаник ҳолатда** тушум келишигида турланганда, сўз охирида ўқилмайдиган **ا** (алиф) қўшиб ёзилади. **ة** билан тугайдиган сўзларда бу ҳолат кузатилмайди:

بَيْتَانَا (байтан) - уйни

مَجَلَّة (мажаллатан) - журнални

كِتَابَانَا (китабан) - китобни

4-машқ. Қуйидаги янги сўзларни ёдланг ва уч келишиқда аниқ ва ноаниқ ҳолатларда турланг.

сигир - بَقْرَةٌ

қалам - قَلَمٌ

камбағал - فَقِيرٌ

эски - قَدِيمٌ

маймун - قِرْدٌ

оғир - ثَقِيلٌ

42-§. **فِي، مِنْ، مِنْ** предлоглари

Предлоглар араб тилида рус ва инглиз тилларидаги каби сўздан олдин келади. Предлоглар ўзидан кейинги сўзни қаратқич келишиги шаклида келишини талаб этади.

فِي - «да» предлогидан кейинги сўз қаратқич келишиги шаклида келса-да, ўзбек тилига ўрин-пайт келишиги шаклида таржима қилинади.

فِي بَيْتٍ (фи байтин) - уйда

فِي دَرَسٍ (фи дарсин) - дарсда

Лекин **فِي** предлогидан кейинги сўз **ال** – аниқлик артикли билан келса, предлогнинг чўзиқ унли «и» си қиска холда сўзга қўшиб талаффуз қилинади:

فِي الْبَيْتِ (фи-л-байти)

فِي الدَّرْسِ (фи-д-дарси)

مِنْ - «дан» предлоги чиқиш келишигини ифодалайди ва аниқ ҳолатдаги сўздан олдин **مِنْ** тарзида ўқилади:

مِنْ مَدْرَسَةٍ (мин мадрасатин) мактабдан

مِنَ الْمَدْرَسَةِ (мина-л-мадрасати) мактабдан

قَرَبَ предлоги «яқинида», «ёнида» деб таржима қилинади:

قَرَبَ دُكَّانَ (қурба дуккаанин) дўкон ёнида

قَرَبَ الدُّكَّانَ (қурба-д-дуккаани) дўкон яқинида

43-§. Предлоглар иштирок этган от кесимли гап

Баъзан гапнинг кесими предлогли отдан иборат бўлади. Бунда эга билан кесим жинсда ва сонда мослашиши шарт эмас. Кесим ноаниқ ҳолда келади, деган қоидага ҳам амал қилинмайди. Бундай кесим эганинг мавжудлик ўрнини ёки пайтини билдириш учун хизмат қилади. Бунда, эга олдин, бош келишиқда ва аниқ ҳолатда келади. Кесим эса эгадан кейин предлог билан ва аниқ ҳолатда келади.

Ўқувчи мактабадир التَّلْمِيذُ فِي الْمَدْرَسَةِ

Машина факультет яқинидадир السَّيَّارَةُ قَرَبَ الْكَلِيَّةِ

Баъзан, гапнинг эгаси кесимдан кейин келади ва у ноаниқ ҳолатда, бош келишиқда бўлади. Кесим эса, гапнинг бошида предлогли, аниқ ҳолатда ва қаратқич келишигида бўлади. Бундай гапдаги кесимга ўзбекчада «бор» ёки «йўқ» сўзлари қўшиб таржима қилинади:

Мактабда ўқувчи бор فِي الْمَدْرَسَةِ تَلْمِيذٌ

Мактабда ўқувчи йўқ لَيْسَ فِي الْمَدْرَسَةِ تَلْمِيذٌ

Факультет яқинида машина бор قَرَبَ الْكَلِيَّةِ سَيَّارَةٌ

Факультет яқинида машина йўқ لَيْسَ قَرَبَ الْكَلِيَّةِ سَيَّارَةٌ

44-§. Аниқловчининг аниқланмиш билан мослашуви

Аниқловчи вазифасида келадиган сифат ўзидан олдин келадиган аниқланмиш (от) билан жинсда, келишиқда, ҳолатда ва сонда мослашади. Лекин, аниқланмишдан олдин келадиган **تلك، ذلك، هذه، هذا** кўрсатиш олмошлари аниқловчи вазифасида келганда жинсда мослашса-да, келишиқда мослашмайди:

катта дўконда **فِي دُكَّانٍ كَبِيرٍ**

ўша катта дўконда **فِي ذَلِكَ الدُّكَّانِ الكَبِيرِ**

яқин мактабдан **مِنْ مَدْرَسَةٍ قَرِيبَةٍ**

бу яқин мактабдан **مِنْ هَذِهِ المَدْرَسَةِ القَرِيبَةِ**

Янги сўзларни ёдланг

дафтар - **دَقْتَرٌ**

ўша, анови (мн) - **تِلْكَ**

фильм - **فَلْمٌ**

ўша, анови (мз) - **ذَلِكَ**

мақола - **مَقَالٌ**

кўйлак (аёлларники) - **فُسْتَانٌ**

қишлоқ - **قَرْيَةٌ**

ёш қиз - **فَتَاةٌ**

квартира - **شِقَّةٌ**

бурун - **أَنْفٌ**

ёпилган, ёпиқ - **مَقْفُولٌ**

оғиз - **فَمٌّ**

эски - **قَدِيمٌ**

пиёла - **فِنْجَانٌ**

яқин - **قَرِيبٌ**

дераза - **نَافِذَةٌ**

қалам - **قَلَمٌ**

қаҳва - **قَهْوَةٌ**

тушунарли - **مَقْهُومٌ**

12-дарснинг матни

(۱) **فِي بَيْتٍ قَدِيمٍ فِي الْبَيْتِ الْقَدِيمِ**

(۲) **فِي قَرْيَةٍ قَرِيبَةٍ فِي الْقَرْيَةِ الْقَرِيبَةِ**

- ٣) فى فنجان جميل فى الفنجان الجميل.
- ٤) فى دفتر جديد فى الدفتر الجديد.
- ٥) فى هذا البيت الكبير فى هذه المدينة الجميلة.
- ٦) فى تلك الشقة الجديدة فى ذلك الدكان القديم.
- ٧) من ماء بارد من الماء البارد.
- ٨) من فتاة جميلة من الفتاة الجميلة.
- ٩) من نافذة مقفولة من النافذة المقفولة.
- ١٠) من مقال مشهور من المقال المشهور.
- ١١) من ذلك القلم الجديد من تلك الشقة الكبيرة.
- ١٢) من هذه الكلمة المفهومة من هذا الدفتر المقفول.
- ١٣) هذه القرية قرب المدينة.
- ١٤) ذلك البيت القديم قرب المدرسة.
- ١٥) المائدة قرب النافذة المقفولة.
- ١٦) البستان الجميل قرب هذا البيت.

Ўн учинчи дарс

الدَّرْسُ الثَّالِثُ عَشَرَ

45-§. Ҳ (хойи ҳутти) ҳарфи ва (х) товуши.

Ҳ харфи «ой» харфлар гуруҳига мансуб бўлиб, ёзилишида худди ҳ харфи каби ёзилади. Фақат нуктасиздир.

«х» ундоши ўзбек тилидаги «х» ва «х» ларга умуман ўхшамайдиган, фақат араб тилига хос товуш бўлиб, уни талаффуз қилганда ўпқадан чиқадиган ҳаво бўғизда тўсикқа учраб, куч билан чиқади ва бўғиз деворларига қаттиқ ишқаланади. Унинг талаффузида

оз - قَلِيلٌ

олдида (предлог) - أَمَامَ

биз - نَحْنُ

парк, боғ - حَدِيقَةٌ

деҳқон - فَلَاحٌ

эшак - حِمَارٌ

дала - حَقْلٌ

сут - حَلِيبٌ

гӯшт - لَحْمٌ

туз - مِلْحٌ

Сўроқ олмошлари

қасрда - أَيْنَ

қасрдан - مِنْ أَيْنَ

нима - مَا

нима - مَاذَا

Изоҳ: Одатда сўроқ олмошлари ўзбек тилига тескари равишда сўздан олдин келади.

13-дарснинг матни

- ۱) أين انتم؟ نحن في مدينة كبيرة.
- ۲) أين الفلاح؟ هو في الحقل.
- ۳) من أين هذا الرجل؟ هذا الرجل من القرية.
هل له بقرة؟ أيوا، له بقرة وحمار.
أين هذا الحمار؟ هذا الحمار في
الحقل قرب القرية. هل الحرارة هناك الآن
حارة او باردة؟ الحرارة هناك الآن حارة شديدة.
- ۴) ماذا في هذا الفنجان؟ في هذا الفنجان
قهوة حارة و لذيذة.
- ۵) أين الحليب البارد؟ الحليب البارد في
ذلك الكوب.

бузоқ **عَجَلٌ** – **حِجْلٌ** браслет

нарх **سِغْرٌ** – **سِخْرٌ** сеҳр

шиппак **نَعْلٌ** – **تَحْلٌ** асалари

байроқлар **أَعْلَامٌ** – **أَحْلَامٌ** орзулар

3-машқ. **ع** билан **ع** товушларини бир-биридан фарқлаб ўқинг.

ع - ا
إن - عن

ع - ا
أن - عن

ع - ا
أن - عن

ўқитувчи **مُعَلِّمٌ** – **مَوْلِمٌ** азоб берувчи

йўтал **سُعَالٌ** – **سُؤَالٌ** савол

намуна, ибрат **عِيْرَةٌ** – **إِبْرَةٌ** нина, шприц

кийинчилик **عُسْرَةٌ** – **أُسْرَةٌ** оила

4-машқ. Тўғри талаффуз қилган ҳолда ўқинг.

رَعْرَاعٌ زَعْرَعَةٌ بُعْبَعٌ نَعْنَاعٌ
مُعْبَبٌ شُعَاعٌ عُنْصَةٌ قَطْعٌ

5-машқ. Иккиланган ундошларга эътибор қилган ҳолда ўқинг.

مُقَرَّرٌ لَعَابٌ قَعَادَةٌ أَشِعَّةٌ

48-§. **عِنْدَ** предлоги

عِنْدَ – «хузурида», «қошида» ва «...да бор» деб таржима қилинади.

هل عند الاستاذ كتاب جديد؟

Устозда янги китоб борми?

أبوا, عند الأستاذ كتاب جديد.

Ха, устозда янги китоб бор.

لا, ليس عند الأستاذ كتاب جديد.

Йўк, устозда янги китоб йўк.

عند من هذا الدفتر؟

Бу дафтар кимда?

هذا الدفتر عند الأستاذ.

Бу дафтар устозда.

49-§. لـ предлоги

لـ - «...да бор», «...нинг бор», «учун», «га» деб таржима қилинади. У «...да бор» деб таржима қилинганда **عند** - дан фарқли равишда хусусийликни англатади. Бундан ташқари у «учун», «га» деб таржима қилинганда, мўлжалланганликни, аталганликни ифодалайди.

لـ сўзга қўшиб ёзилади:

қизнинг, қизда

қиз учун (ли-бинтин)

لِئْت

бу қизда

бу қизнинг, бу қиз

учун (ли-ҳазиҳи-л-бинти)

لِهَذِهِ الْبَيْتِ

кимнинг, кимда, кимники,

ким учун, кимга (ли-ман)

لِمَنْ

لـ предлоги ال- артиклини олган сўзга қўшилганда

ال – нинг алифи ёзувда тушиб қолади.

لـ + الولد = الولد (ли-л-валади)

لـ + الله = لله (ли-л-лаахи)

لـ иштирокидаги гаплар қўидагича таржима

қилинади:

هل لهذه البنت فستان جديد؟

Бу қизнинг янги кўйлаги борми?

ايوا، لها فستان جديد و جميل.

Ха, унинг янги ва чиройли кўйлаги бор.

لا، ليس لهذه البنت فستان جديد.

Йўқ, бу қизнинг янги кўйлаги йўқ.

لمن هذه البقرة؟

Бу сигир кимники?

هذه البقرة للفلاح.

Бу сигир деҳқонники.

هذا الحليب للولد.

Бу сут бола учундир.

6-машқ. Ҳаракатларни тўғри қўйган ҳолда ўзбекчага ўғиринг.

۱) هل لهذا الرجل سيارة؟ ايوا، له سيارة.

۲) لهذه الفتاة نعل جميل و فستان جديد.

۳) هل هذا الفستان للمدرسة؟ ايوا، هذا

الفستان للمدرسة؟ لمن هذه الشقة؟

هذه الشقة للمهندس الأوزبكي.

50-§. Бирикма олмошлари

Араб тилида бирикма олошлари ўзбек тилидаги эгалик қўшимчаларининг вазифасини бажаради. Улар худди эгалик қўшимчалари каби сўзга қўшилиб ёзилади. Бунда сўзнинг () таънин қўшимчаси () даммага ва ة, ة билан тугайдиган муаннас сўзлардаги ة эса, ت га алмашинади. (Биринчи шахс бирликдаги эгалик қўшимчаси қўшилган сўзнинг охириги харфи (-) касра олади.

Кишилик ва бирикма олошларининг ёнма-ён жадвали

бирикма олошлари	кишилик олошлари
(менинг)...им(м) ى	أنا мен
(сенинг)...инг(нг) ك	أنتَ сен (мз)
(сенинг)...инг(нг) ك	أنتِ сен (мн)
(унинг)...и(си) ة	هو у (мз)
(унинг)...и(си) ها	هي у (мн)
(икковингнинг)...инг(нг) كما	إنهما икковинг
(икковининг)...и(си) هما	هما иккови
(бизнинг)...имиз(миз) نا	نحن биз
(сизларнинг)...ингиз(нгиз) هم	أنتم сизлар (мз)
(сизларнинг)...ингиз(нгиз) هن	أنتن сизлар (мн)
(уларнинг)...лари هم	هم улар (мз)
(уларнинг)...лари هن	هن улар (мн)

Бирикма олмошлари предлогларга ҳам қўшилиб келади:

сендан **مِنكَ**
унинг олдида **أَمَامَهُ**
унда **فِيهَا**
бизнинг яқинимизда **قُرْبَنَا**
унинг ҳузурда **عِنْدَهُ**

لـ предлоги биринчи шахс бирликдаги олмошдан бошқа олмошларга қўшилганда, унинг харакати касрадан фатҳага алмашинади.

менинг ...им(м) бор (ли) **لِي**
сенинг ...инг(нг) бор (лака) **لَكَ**
бизнинг ...имиз(миз) бор (ланаа) **لَنَا**

51-§. **عَنْ, مَعَ, عَلَى** предлоглари

عَلَى предлоги «(усти)да», баъзи ҳолларда эса «га» деб таржима қилинади. (Сўз охирида келган **ى** агар харакатсиз бўлса ва ундан олдинги ҳарф фатҳа (ـ) олган бўлса, у «и» тарзида эмас, «а» тарзида ўқилади). Лекин **عَلَى** дан кейинги ҳарф **ال** - артикли билан келса, **عَلَى** предлоги «‘алаа» тарзида чўзиб эмас, «‘ала» тарзида қисқа талаффуз қилинади ва кейинги сўзга уриштириб ўқилади:

дастурхон устида (‘алаа мааидатин) **عَلَى مَائِدَةٍ**
дастурхон устида (‘ала-л-мааидати) **عَلَى الْمَائِدَةِ**

Бирикма олмоши қўшилганда эса, **على** предлоги ('алай) тарзида жаранглайди:

(‘алайкум) **عَلَيْكُمْ** – сизларга

مَعَ предлоги «билан», «билан бирга» деб таржима қилинади.

مَعَ الْأَسْتَاذِ (ма’а-л-устаази) устоз билан

عَنْ предлоги «хақида» баъзан «...дан» тарзида таржима қилинади.

عَنْ дан сўнг **الـ** артикли келса у **عَنْ** тарзида ўқилади ва кейинги сўзга қўшиб ёзилади:

дарс хақида ('ан дарсин) **عَنْ دَرْسٍ**

дарс хақида ('ани-д-дарси) **عَنْ الدَّرْسِ**

52-§. Бирикма олмошларининг фонетик хусусиятлари

ي «им(м)» бирикма олмоши сўз охирига қўшиб ёзилади ва «ии» тарзида чўзиб ўқилади. Бунда у ўзидан олдинги сўзнинг охирги харфини касра (**ـِ**) ҳаракатини олишга мажбур қилади: (ма’ии) **مَعِي** мен билан, ('индии) **عِنْدِي** менда ...бор.

عَنْ ва **مِنْ** предлогларидан сўнг **نا** ва **ي** бирикма олмошлари келса, нун иккилантириб ўқилади: ('аннии) **عِنْدِي** мен хақимда, ('аннаа) **عِنَّا** биз хақимизда, (миннии) **مِنْهُ** мендан, (миннаа) **مِنَّا** биздан.

عَلَى ва **فِي** предлоглари **ي** бирикма олмоши билан келганда ('алаййа) **عَلَيْ** менга, менда, (фиййа) **فِي** менда тарзида жаранглайди. (**هَا** дан ташқари) **هُنَّ**, **هُنَّ**,

هَ ва هَا бирикма олмошлари касра (ـ) ёки (ай) дифтонги билан тугайдиган предлогларга кўшилганда, • харфи устидаги дамма (ـ) ҳаракатини касра (ـ) га алмаштиради:

(‘алайҳи) عَلَيْهِ, (фиихи) فِيهِ
 (‘алайҳим) عَلَيْهِمْ, (фиихим) فِيهِمْ
 (‘алайҳинна) عَلَيْهِنَّ, (фиихинна) فِيِهِنَّ
 (‘алайҳимаа) عَلَيْهِمَا, (фиихимаа) فِيَهُمَا

Янги сўзларни ёд олинг.

чет эллик - اجْتِنِيْ	яшасин (мз.учун)- عَاشَ
арабча, араб - عَرَبِيْ	яшасин(мн.учун) - عَاشَتْ
арабча, араб қиз - عَرَبِيَّةٌ	тинчлик - سَلَامٌ
кимники? - لِمَنْ	жаҳон, олам, дунё - عَالَمٌ
кимдан? - مِمَّنْ	олим - عَالِمٌ
хат, мактуб - رِسَالَةٌ	халқ - شَعْبٌ
Ироқ - الْعِرَاقُ	халқлар - شُعُوبٌ
фабрика - مَعْمَلٌ	ҳукумат - حُكُومَةٌ
Саудия - السُّعُوْدِيَّةُ	ўқитувчи - مُعَلِّمٌ
ишчи - عَامِلٌ	муаллима - مُعَلِّمَةٌ

Изоҳ: 1.Араблар учрашганда السَّلَامُ عَلَيْكُمْ - Сизга тинчлик тилайман! - деб салом берадилар. Бу сўзнинг жавоби эса, وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ - Сизга ҳам тинчлик

тилайман! - бўлади. Хайрлашганда ҳам кетаётган одам **السَّلَامُ عَلَيْكُمْ** дейди. Қолаётган одам эса, унга жавобан **مَعَ السَّلَامَةِ** - Соғ-саломат етиб боринг, дейди.

2. **نَعَمْ** ва **أَجَلٌ** сўзлари «ха» тасдиқ юкламасини ифодалайди. Бундан ташқари сўроқ оҳангида талаффуз қилинганда, нима? деб таржима қилинади.

7-машқ. Арабчага ўғиринг.

1) Сенинг чет эллик дўстинг борми? Ҳа, менинг чет эллик дўстим бор. 2) Бу қиз қаердан? Бу қиз Ироқдан ва анави қиз эса Саудиядан. 3) Арабча китоб қаерда? Арабча китоб кутубхонада. 4) Икковингизнинг квартирангиз қаерда? Бизнинг квартирамиз шаҳарда, фабрикамиз яқинида. 5) Сизнинг уйингиз яқинида мактаб борми? Ҳа, уйимизнинг яқинида мактаб бор. Бу муаллим у ерда ишлайди.

14-дарснинг матни

عاش السلام في العالم.
عاشت الحكومة الأوزبكية

1) ماذا على هذه المائدة الآن؟ عليها
الآن شاي مع السكر. و هل عليها حليب؟ لا ليس
عليها حليب.

2) من هو هذا الرجل؟ هو معلم اجنبي.
و من معه؟ معه تلميذ اوزبكي.
هل عند التلميذ كتاب روسي؟ لا، عنده كتاب عربي.

3) لمن هذا البيت؟ هذا البيت لفلاح
عربي. هل هذا الفلاح من القرية

العربية؟ نعم، هو منها، و هل هذا البستان له؟
 لا، ليس هذا البستان له. هل
 بستانه قرب القرية؟ نعم، هو قريبا.
 (٤) ممن هذه الرسالة؟ هذه الرسالة من الممثل
 العربي. اعمادا عن ماذا هذه الرسالة؟
 هي عن القلم العربي الجديد.
 هل هي من العراق؟ نعم، هي منه.
 (٥) لمن هذا الفنجان؟ هو لذلك الولد. و ماذا فيه؟
 فيه حليب. هل الحليب بارد؟ نعم، هو بارد.

Ўн бешинчи дарс

الدَّرْسُ الْخَامِسُ عَشْرَ

53-§. Нисбий сифат

Нисбий сифатлар отлардан охирги танвин (ى)
 кўшимчасини тушириб колдириб, ортидан
 кўшимчасини кўшиш орқали ясалади:

شَرْقِيَّ شَرْقِيَّ - шарқ - шарқий

مَدْرَسَتِيَّ مَدْرَسَتِيَّ - мактаб - мактаб ...

كُؤْمِيَّ كُؤْمِيَّ (ة) - кўшимчасини кўшиш
 орқали муаннас жинси ҳосил қилинади:

النَّمِيَّ النَّمِيَّ - немис...немисча - немис...немисча

السَّوْدِيَّ السَّوْدِيَّ - саудиялик - саудиялик аёл.

Муаннас жинсидаги сўзлардан эса, (ة)

кўшимчаси туширилиб, ўрнига ى кўшимчаси
 кўшилади:

السَّوْدِيَّ السَّوْدِيَّ، تِجَارِيَّ تِجَارِيَّ - савдо... савдо

السِّيَاسِيَّ السِّيَاسِيَّ - сиёсат - сиёсий.

1-машқ. Отларни нисбий сифатга айлантинг.

жануб	جَنُوبٌ	шимол	شِمَالٌ
қишлоқ хўжалиги	زِرَاعَةٌ	темир	حَدِيدٌ
ислом	إِسْلَامٌ	инглиз	إِنْجِلِيزٌ
бахор	رَبِيعٌ	дин	دِينٌ

54-§. خ (xe) ҳарфи ва «х» товуши

خ (xe) ҳарфи ўзбек тилидаги «х» товушини ифодалайди. «Ой» ҳарф. Худди ج ва ج каби ёзилади. Фақат тепа қисмида битта нуқтаси бўлади.

1-машқ. Ўқинг ва 5 марта кўчириб ёзинг.

خ خ خ خ خ خ خ خ

2-машқ. Қиёслаб ўқинг:

قى - خى	فو - خو	قا - خا
اق - اخ	اق - اخ	اق - اخ

хизматкор خَادِمٌ - قائِمٌ келгувчи, келаси

чиммат, чачвон خِمَارٌ - قِمَارٌ кимор

наркоз تَخْدِيرٌ - تَقْدِيرٌ баҳолаш

3-машқ. Товушларни ўзаро фарқлаб ўқинг.

ёлғончи	خَبَةٌ	тоғалар	أَخْوَالٌ
дон	حَبَةٌ	аҳволлар	أَحْوَالٌ
шабада	هَبَةٌ	қўрқувлар	أَهْوَالٌ

янги муаллима - **معلمة جديدة**

янги муаллималар - **معلمات جديدات**

ҳаракатчан, ўқувчи қиз - **التلميذة المجتهدة**

ҳаракатчан ўқувчи қизлар - **التلميذات المجتهدات**

атоқли ёзувчи аёл - **الكاتبة البارزة**

атоқли ёзувчи аёллар - **الكاتبات البارزات**

б) Баъзи жонсиз отлар ва хайвонлар (бундай отларнинг аниқловчи сифатлари бирлик сонда бўлади):

катта кутубхона - **مكتبة كبيرة**

катта кутубхоналар - **مكتبات كبيرة**

яхши сигир - **بقرة حسنة**

яхши сигирлар - **بقرات حسنة**

Изоҳ: **فتاة** – «қиз» сўзининг кўплиги бўлади.
مرأة – «аёл» сўзининг кўплиги эса, бошқа ўзақдан хосил бўлган синик кўпликдир: **نساء** – аёллар.

с) Музаққар жинсидаги баъзи жонсиз отлар ҳам муаннас тўғри кўпликда бўлиши мумкин:

ўсимликлар **نباتات** – **نبات** ўсимлик

имтиҳонлар **إمتحانات** – **إمتحان** имтиҳон

2. Музаққар тўғри кўплик музаққар сўзларнинг охирги **танвин** () қўшимчасини тушириб қолдириб, сўнг **ون** (ууна) қўшимчасини қўшиш орқали ясалади.

Кўплаб музаққар жинсидаги инсонларни билдирувчи отлар ва уларга тааллуқли баъзи сифатлар

ва нисбий сифатлар музаккар тўғри кўпликда бўлади.
Мас.:

машҳур муаллим - معلم مشهور
машҳур муаллимлар - معلمون مشهورون
ироқлик дехқон - الفلاح العراقي
ироқлик дехқонлар - الفلاحون العراقيون

57-§. Синиқ кўплик

Кўплаб музаккар жинсидаги жонли ва жонсиз отлар синиқ кўпликда бўлади. Синиқ кўпликнинг алоҳида қоидаси йўқ. Одатда синиқ кўпликка эга сўзлар луғатларда қавс ичида бирликдаги сўздан сўнг ёзиб кўйилади. Агарда луғатда синиқ кўплик берилмаган бўлса, у сўзнинг кўплиги тўғри кўплик бўлади.

6-машқ. Сўзларни синиқ кўплиги билан ёд олинг.

бола - وَلَدٌ (أَوْلَادٌ)	ишчи - عَامِلٌ (عَمَالٌ)
ёш (йигит) - شَابٌ (شَبَابٌ)	ёзувчи - كَاتِبٌ (كُتَّابٌ)
янги - جَدِيدٌ (جُدُدٌ)	эркак - رَجُلٌ (رِجَالٌ)
катта - كَبِيرٌ (كِبَارٌ)	устоз - أَسَاتِدَةٌ (أَسَاتِدَةٌ)
квартира - شِقَّةٌ (شِقَقٌ)	ўқувчи - تَلْمِيذٌ (تَلَامِيذٌ)
дераза - نَافِذَةٌ (نَوَافِذٌ)	уй - بَيْتٌ (بُيُوتٌ)
масжид - مَسْجِدٌ (مَسَاجِدٌ)	эшик - بَابٌ (أَبْوَابٌ)
қоида - قَاعِدَةٌ (قَوَاعِدٌ)	дарс - دَرْسٌ (دُرُوسٌ)
дафтар - دَفْتَرٌ (دَفَاتِرٌ)	

7-машқ. Ўзбекчага таржима қилинг.

1) катта эшиклар	3) янги дафтарлар
2) машҳур ёзувчилар	4) атоқли ёзувчилар

- 5) ўзбек ёшлари
6) арабча китоблар
7) осон дарслар

- 8) ҳаракатчан ўқувчи
қизлар
9) араб муҳандислари

Янги сўзларни ёдланг.

куз - خَرِيفٌ	французча - فَرَنْسِيٌّ
тил - لُغَةٌ (ات)	шкаф - خَزَانَةٌ (ات)
хона - عَرَفَةٌ (عَرَفٌ)	ёғочдан ясалган - خَشْبِيٌّ
тушлик - عِدَاءٌ	хабар - خَبَرٌ (أَخْبَارٌ)
Марокаш - الْمَغْرَبُ	турли хил - مُخْتَلِفٌ
нон - خُبْزٌ	мамлакат - بِلَادٌ (بِلَادَانٌ)

Изоҳ: هَوْلَاءٌ (ҳаа'улаа'и) бу (лар), أَوْلَانِكَ ('улаа'ика) ўша(лар) кўрсатиш олмошлари кўпликдаги инсонни англатувчи отларни кўрсатиш учун хизмат қилади.

15-дарснинг матни

- 1) فى تلك الخزانة الخشبية مجلات مختلفة .
هناك مجلات وكتب روسية وعربية و إنجليزية
و فرنسية و ألمانية و اوزبكية .
- 2) هؤلاء الشباب من المغرب . هم تلاميذ
مجتهدون . لهم كتب و دفاتر جديدة .
- 3) اولئك الفتيات العربيات فى المكتبة .
- 4) هؤلاء الرجال العربيون من العراق .
هم مهندسون ماهرون . هم الآن
فى المعمل الجديد .

٥) أين هؤلاء المعلمون و المعلمات الآن؟
المعلمون و المعلمات الآن فى الغرفة الكبيرة.
هم فى الغداء. أمامهم على المائدة خبز و لحم و
زبدة و سكر و شاي و قهوة.

٦) أين الفلاحات؟ هل هن فى بستانهن؟

نعم، هن فى بستانهن. هل بستانهن

قرب بيوتهن؟ نعم، بستانهن قرب بيوتهن.

هل فى بستانهن نباتات مختلفة؟

نعم، فى بستانهن نباتات مختلفة.

٧) فى المجلات اخبار مختلفة عن البلدان العربية.

هل هى فى اللغة العربية؟ نعم، هى

فى اللغة العربية و اللغات الأجنبية المختلفة.

٨) هؤلاء عمال و اولئك عاملات.

٩) العمال العربيون فى المعمل

و الفلاحات الأوزبكيات فى الحقل.

١٠) ما هذه؟ هذه كتب عربية. ماذا فيها؟

فيها قواعد عربية جديدة. هل

هى سهلة؟ نعم، هى سهلة.

Ўн олтинчи дарс

الدَّرْسُ السَّادِسُ عَشَرَ

58-§. ط (to) ҳарфи ва «т» товуши

ط (to) ҳарфи фақат араб тилига хос товуш бўлиб,
унинг талаффузида ўзбек тилидаги «т» ни талаффузи
каби тилининг учини эмас, балки тилнинг олдинги ярми
қисмини тўлалигича танглайга текизиш керак. Ушбу
шароитдаги хавонинг портлашидан ҳосил бўладиган

Муаннас тўғри кўпликдаги отларнинг (сифатлари)
аниқловчилари билан турланиши

аниқ ҳолатда	ноаниқ ҳолатда	келишик
العَرَبِيَّاتُ العَرَبِيَّاتُ العَرَبِيَّاتُ	عَرَبِيَّاتٌ عَرَبِيَّاتٌ عَرَبِيَّاتٌ	бош қаратқич тушум
المَجَلَّاتُ العَرَبِيَّةُ المَجَلَّاتُ العَرَبِيَّةُ المَجَلَّاتُ العَرَبِيَّةُ	مَجَلَّاتٌ عَرَبِيَّةٌ مَجَلَّاتٌ عَرَبِيَّةٌ مَجَلَّاتٌ عَرَبِيَّةٌ	бош қаратқич тушум

Изоҳ: 1. Икки келишикли отларни уч келишикли (сифат) аниқловчилар билан бирга турлаганда аниқланмиш ва аниқловчилар ҳар бири ўзига мос қоида асосида турланади (мас: **مَجَلَّاتٌ عَرَبِيَّةٌ**).

2. Кўрсатиш олмошлари келишикларда ўзгармайди.

Музаққар тўғри кўпликдаги отларнинг (сифатлари) аниқловчилари билан бирга уч келишикда турланиши:

аниқ ҳолатда	ноаниқ ҳолатда	келишик
المُهَنْدِسُونَ المشهورُونَ المُهَنْدِسِينَ المشهورِينَ المُهَنْدِسِينَ المشهورِينَ	مُهَنْدِسُونَ مشهورُونَ مُهَنْدِسِينَ مشهورِينَ مُهَنْدِسِينَ مشهورِينَ	бош қаратқич тушум
المُهَنْدِسُونَ الجُدُدُ المُهَنْدِسِينَ الجُدُدُ المُهَنْدِسِينَ الجُدُدُ	مُهَنْدِسُونَ جُدُدٌ مُهَنْدِسِينَ جُدُدٌ مُهَنْدِسِينَ جُدُدًا	бош қаратқич

		тушум
الْكَتَابُ الْبَارِزُونَ	كُتَابٌ بَارِزُونَ	бош
الْكَتَابِ الْبَارِزِينَ	كُتَابِ بَارِزِينَ	қаратқич
الْكَتَابِ الْبَارِزِينَ	كُتَابًا بَارِزِينَ	тушум

Изох: Икки келишикли сўз уч келишикли сўзга аниқловчи ёки аниқланмиш бўлиб келганда, ҳар бири ўз қондаси асосида турланади.

мас.: (كُتَابًا بَارِزِينَ مَهْتَدِسِينَ جُدًّا)

5-машқ. Арабчага ўғиринг.

1) Бу фаол ва ҳаракатчан студентлар (мз). 2) Бу янги журналлар. 3) Ўша ироқлик ишчилар(мз). 4) Бу турк дехқонлари (мз). 5) Ўша атоқли актёрлар (мз). 6) Бу машхур устозлар (мз). 7) Ўша гўзал толиба қизлар.

Янги сўзларни ёдланг.

лекция, маъруза - مُحَاضِرَةٌ

касал - مَرِيضٌ (مَرَضِيٌّ)

ҳамшира - مُعْرَضَةٌ

заиф - ضَعِيفٌ (ضَعْفَاءُ)

кенг - خَرَيْطَةٌ (خَرَائِطُ)

географик, жуғрофий - جُغْرَافِيٌّ

тор - ضَيْقٌ

меҳмон - ضَيْفٌ (ضَيْفُونَ)

меҳмон (мн) - ضَيْفَةٌ

университет - **جَامِعَة**

институт - **مَعَهَدٌ**

олдида (предлог) - **أَمَامَ**

ўтган (мн) - **مَاضِيَةً**

буғдой - **حَنْطَة**

Кўкатлар, полиз экинлари - **خَضِرَوَاتٌ**

хам - **أَيْضًا**

ўртасида (предлог) - **بَيْنَ**

спортчи - **رِيَّاضِيٌّ**

качон? - **مَتَى؟**

...дан олдин - **قَبْلَ**

...дан сўнг - **بَعْدَ**

16-дарсинг матни

- ١) في الجريدة العربية الجديدة أخبار مختلفة عن الرياضيين الأوزبكيين.
- ٢) أولئك الطالبات في الجامعة و هؤلاء الطلاب فيها أيضًا.
- ٣) هؤلاء العمال المرضى عند الطبيب . تلك الممرضة المشهورة عنده أيضًا.
- ٤) أين الأساتذة العربيون؟ هم في المحاضرة. أين المحاضرة؟ هي في البهو الكبير.
- ٥) في الضيوف العراقيين خرائط جغرافية كبيرة.
- ٦) عاش السلام بين الشعوب العربيين و الأوزبكيين .
- ٧) التلاميذ الضعفاء في المكتبة.

٨) على الأرض في تلك الغرف بسط عريضة وطويلة. هناك أيضا طاولات كبيرة. على تلك الطاولات كتب ومجلات روسية و عربية. على الحائط خريطة جغرافية كبيرة.

٩) هل هذه الطرق عريضة او ضيقة؟ هذا الطريق ضيق جدا و ذلك الطريق عريض و طويل.

Ўн еттинчи дарс

الدَّرْسُ السَّابِعُ عَشَرَ

61-§. Изофа

Ўзбек тилидаги сифатловчи-аниқловчи араб тилида мослашган-аниқловчи дейилса, қаратқич аниқловчини мослашмаган аниқловчи ёки изофа дейилади. Демак, бир отни бошқа бир от томонидан аниқлаб келинишига изофа дейилади. Изофа бирикмасида ҳам қаратқич-аниқловчи (от) ўзбек тилига тесқари равишда аниқланмиш (от) дан кейин келади. Аниқланмиш от ҳар доим олдин, **الـ** -сиз ва **(-)** танвинсиз, гапда келишига қараб уч келишиқдан бирида келади. Қаратқич-аниқловчи (от) эса, тартиб бўйича иккинчи, аниқ ёки ноаниқ ҳолатда, лекин ҳар доим қаратқич келишигида келади. Мас.:

دَقْتَرُ الطَّالِبَةِ ёки **دَقْتَرُ طَالِبَةٍ** - студент қизнинг дафтари.

عَضُوّ الأُسْرَةِ оила(нинг) аъзоси

مِنَ عَضُوّ الأُسْرَةِ оила(нинг) аъзосидан

عَضُوّ الأُسْرَةِ оила(нинг) аъзосини

1-машқ. Изофа бирикмалари ҳаракатларини тўғри қўйган ҳолда таржима қилинг.

في محاضرة الأستاذ
من كلمات الدرس
على خزانة الكتب
عند عاملات المعمل
من غرفة المعلمين

محاضرة الأستاذ
كلمات الدرس
خزانة الكتب
عاملات المعمل
غرفة المعلمين

2-машқ.

- 1) Дехқоннинг картошкаси.
- 2) Қишлоқ йўли.
- 3) Университет талабаси.
- 4) Тиббиёт институти.
- 5) Меҳмоннинг нонуштаси.
- 6) Ўқувчиларнинг дафт-тарлари.

62-§. Изофа занжири

Баъзан изофа уч ва ундан ортиқ сўздан иборат бўлади. Бунда ўртадаги отлар ўзидан олдинги отга нисбатан аниқловчи бўлса, ўзидан кейинги отга нисбатан аниқланмиш бўлади. Шунинг учун ҳам ўртадаги отлар **الـ** артиклсиз, **танвин (-)** сиз, лекин ҳар доим қаратқич келишиги шаклида қўлланади. Бунда энг охирги қаратқич аниқловчи от **الـ** артиклини олиши мумкин. Бундай бирикмаларни ўзбек тилидан арабчага ёки билъакс таржимасида сўзларни тескари томондан тартиб билан қўйиб чиқиш кифоя қилади.

مَحَاضِرَةٌ أَسْتَاذٍ مَعْهَدِ التَّارِيخِ

Тарих институти профессорининг маърузаси.

3-машқ.

1)Фабрика ишчиси қизининг кўйлаги. 2)Мақтаб ўқитувчиси хонасининг гилами. 3)Қишлоқ деҳқони сигирининг сути. 4)Мухандис уйининг эшиги.

63-§. Изофада мослашган аниқловчиларнинг ўрни

Изофанинг ҳар бир бўлагининг сифат ёки кўрсатиш олмошидан иборат мослашган (сифатловчи) аниқловчилари бўлиши мумкин:

1.Иккинчи бўлак аниқлаб келаётган сифат ҳам, биринчи бўлакни аниқлаб келаётган сифат ҳам иккинчи бўлакдан кейин келади ва қайси бўлакни аниқлаб келса, ўша бўлакка жинсда, сонда, келишиқда ва ҳолатда мослашади:

دَقْتَرُ الطَّالِبَةِ النَّشِيطَةِ

Фаол талабанинг дафтари.

دَقْتَرُ الطَّالِبَةِ الْجَدِيدِ

Толибанинг янги дафтари.

فِي شِقَّةِ الْمُهَنْدِسِ الْكَبِيرَةِ

Мухандиснинг катта квартирасида.

فِي شِقَّةِ الْمُهَنْدِسِ الْمَشْهُورِ

Машхур мухандиснинг квартирасида.

2.Агар ҳар икки бўлакнинг (сифат) аниқловчилари бўлса, аввал иккинчи бўлакники, сўнг биринчи бўлакнинг (сифат) аниқловчиси келади:

شِقَّةِ الْمُهَنْدِسِ الْمَشْهُورِ الْكَبِيرَةِ

Машхур мухандиснинг катта хонаси.

3. Кўрсатиш олмошлари ҳам мослашган-аниқловчи вазифасида келади.

Бунда иккинчи бўлакнинг (кўрсатиш олмоши) аниқловчиси иккинчи бўлакдан олдин келади:

مُعَلِّمٌ هَذِهِ الْمَدْرَسَةَ

Бу мактабнинг ўқитувчиси.

4. Агар биринчи бўлакнинг кўрсатиш олмошидан иборат аниқловчиси бўлса, у иккинчи бўлак ва биринчи бўлакнинг (сифатловчи) аниқловчиларидан ҳам кейин келади:

مُعَلِّمٌ هَذِهِ الْمَدْرَسَةَ الْكَبِيرَةَ الْمَشْهُورُ ذَلِكَ

Бу катта мактабнинг ўша машхур ўқитувчиси.

4-машқ. Ўзбекчага таржима қилинг.

١) محاضرة هذا الأستاذ الجديد.

٢) من كلمات الدرس العربى هذه.

٣) باب الشقة القديمة الكبيرة.

٤) خزانة كتب جديد.

5-машқ. Арабчага ўғиринг.

1) Бу янги заводнинг ўша фаъол ишчилари. 2) Ўша атоқли ёзувчининг бу машхур мақоласида. 3) Ўша ўзбек деҳқонининг бу машхур даласида. 4) Араб ишчиларининг бу янги ва чиройли уйлари.

64-§. Эгалик кўшимчаларининг изофада келиши

Изофанинг иккинчи бўлаги, яъни қаратқич аниқловчи вазифасида бирикма олмошлари ҳам келиши мумкин. (49-§ га қаралсин.). У холда бирикма олмоши олган сўз аниқланмиш ҳисобланиб, изофадаги каби **الـ** артиклизисиз, **танвин (-)** сиз келади.

Лекин мазкур биринчи бўлак гапда иштирокига қараб ҳар уч келишиқдан бирида келиши мумкин:

قَلَمِكَ (сенинг) қаламинг

قَلَمِكَ (сенинг) қаламингнинг

قَلَمِكَ (сенинг) қаламингни

(ها дан ташқари) هُما، هُنَّ، هُمُ، هِـ бирикма олмошлари қаратқич келишигида «и, ии ёки ай» товушидан кейин қўшилганда, уларнинг таъсирида هُما، هُنَّ، هُمُ тарзида ўқилади.

хонасида (фии ғурфатиҳи) فِي عِرْقَتِهِ

уларнинг уйдан مِنْ دَارِهِمْ

Бирикма олмоши билан келган от (аниқланмиш) ال- артиклини олмаган бўлса ҳам, у грамматик аниқ ҳолатда деб ҳисобланади. Шунинг учун ҳам унинг (сифатловчи) мослашган аниқловчиси у билан ҳолатда мослашиб ال- артикли олади.

унинг арабча китоби كِتَابَةُ الْعَرَبِيِّ

бизнинг катта уйимиз بَيْتُنَا الْكَبِيرُ

6-машқ. Ўзбекчага ўғиринг.

١) دفترى الجيد هذا.

٢) على طاولتكم الطويلة.

٣) نافذتك المقفولة.

٤) بدلته الجميلة.

٥) أستاذكن المشهور.

(٦) بين كتيبى النادرة هذه.

(٧) على بساطكم الجميل.

(٨) بقرتها الحسنة.

(٩) فى حقلهم الكبير.

(١٠) طريقه الضيق.

65-§. Музаккар тўғри кўпликдаги отларнинг изофада келиши

Музаккар тўғри кўпликдаги отлар изофанинг биринчи бўлаги (аниқланмиш) вазифасида қўлланганда сўз охирида келадиган ن тушиб қолади:

фабрика муҳандислари مِهْنَدِسُو الْمَعْمَلِ
(муҳандису-л-ма‘мали)

завод муҳандисларидан مِنْ مِهْنَدِيسِي الْمَصْنَعِ
(мин-муҳандиси-л-ма‘мали)

Юқоридаги мисолларда биринчи бўлакнинг охиридаги «уу» ва «ии» чўзиқ унлилари сўзнинг кўпликда эканлигини англатган ҳолда ёзувда сақланиб қолса-да, талаффузда қисқа унли «у» ва «и» тарзида ўқилади. Лекин ушбу чўзиқ унлилардан кейин келган иккинчи бўлак (аниқловчи) ال- сиз келса, улар чўзиқ унли тарзида талаффуз қилинади:

мактаб ўқитувчилари مُعَلِّمُو مَدْرَسَةِ
(му‘аллимуу мадрасатин)

мактаб ўқитувчиларидан مِنْ مُعَلِّمِي مَدْرَسَةِ
(мин-му‘аллимии мадрасатин)

Музаққар тўғри кўпликдаги отларга бирикма олмошлари кўшилганида ҳам, юқоридаги каби ن тушиб қолади:

сенинг ўқитувчиларинг

مُعَلِّمُوكَ

уларнинг ўқитувчилари учун
7-машқ. Арабчага ўтиринг.

لِمُعَلِّمِيهِمْ

1) Университет спортчилари учун. 2) Чет тиллар институти ўқитувчилари билан. 3) Ўша фабрика муҳандисларининг маърузаси. 4) Бизнинг деҳқонларимиз ўз далаларидадир.

66-§. → предлоги

Ушбу предлог ўзидан кейинги сўзга қўшиб ёзилади ва ўзбек тилига «билан, воситасида» деб таржима қилинади.

пичоқ билан

بِسِكِّينٍ

супурги билан

بِالْمِكْسَةِ

Баъзи отлар → предлоги билан келганда, улар ўзбек тилига ҳолат холи сифатида таржима қилинади:

муваффақият билан تَجَاحٌ - بِتَجَاحٍ муваффақият

ғамгин ҳолда حَزَنٌ - بِحَزْنٍ ғам

Янги сўзларни ёдланг.

поезд - قِطَارٌ (ات)

дарахт - شَجَرَةٌ (أشجارٌ)

шахмат - شَطْرَنْجٌ

майдон - مَعْبٌ

мусобақа - مَبَارَاةٌ (مباريَاةٌ)

тўп - كُرَّة
 оёқ - قَدَم (اقدام)
 футбол - كُرَّة القدم
 дам олиш куни - يَوْمُ الرَّاحَةِ
 Тоҳир (атоқли от) - طاهر
 меҳмонхона - غُرْفَةُ الْاِسْتِقْبَالِ
 ошхона - مَطْبَخْ
 кун - يَوْم (ايام)
 дам - رَاحَة
 уйку - تَوْم
 ётоқхона - غُرْفَةُ التَّوْمِ
 ваннахона, Ҳаммом - حَمَّام
 емакхона - غُرْفَةُ الْاَكْلِ
 тухум - بَيْضَة (بيض)
 нон - خُبْز
 радио - جِهَازُ الرَّادِيُو
 кейин - تَمَّ
 кўча - شَارِع (شوارع)
 бекағ, вокзал - مَحَطَّة
 ўйинчи - لَاعِب
 остида (предлог) - تَحْتَ

17-дарснинг матни

هو طالب في معهد اللغات الأجنبية الجديد. هذه
 شقته. هي عريضة. فيها غرفة الإستقبال و غرفة الأكل و

غرفة النوم و مطبخ و حمام. فى يوم الراحة هو فى
 غرفة النوم. فيها سرير عريض و مرآة كبيرة. هناك
 خزانة أيضاً. و فيها بدلته الجديدة. هذه غرفة الأكل و
 فيها مائدة. و عليها بيضة دجاجة مع الذبذ و الزبدة. و
 على المائدة أيضاً فنجان قهوة كبير مع السكر. هذه
 غرفة الإستقبال. على أرض غرفة الإستقبال بساط كبير
 و جميل. هناك طاولة و عليها جهاز الراديو. قرب
 الطاولة خزانة الكتب. و فيها كتب و مجلات باللغات
 الأجنبية المختلفة.

ظاهر رياضى مشهور. هو لاعب كرة القدم. هو
 الآن فى الملعب. هو لاعب الشطرنج أيضاً. هو الآن فى
 مباراة الشطرنج بين طلاب الجامعة و معلمى المدرسة.
 الملعب قرب محطة القطارات. أمام محطة القطارات
 حديقة كبيرة و فيها أشجار مختلفة.

Хадис

الجنة تحت أقدام الأمهات.

Ўн саккизинчи дарс

الدَّرْسُ الثَّامِنُ عَشَرَ

66-§. «сод» ҳарфи ва «с» товуши

«с» ҳарфи эмфатик «сод» ҳарфи «сод» ҳарфи
 товушини ифодалайди. У «т» ва «д» товушлари каби
 талаффуз қилинади. Бунда тил учи пастки тишларнинг
 ички томонига бироз тегиб, тилнинг ўрта қисми қаттиқ
 танглайга қараб кўтарилади ва ҳаво ўтиши учун тор
 тирқиш ҳосил қилади. У фатха ҳаракатини олганда
 «со» ва касра ҳаракатини олганда «сы» тарзида

талаффуз қилинади. **ص** «қуёш» ҳарфдир. У ёзувда худди **ض** каби ёзилади. Уларнинг орасидаги фарқ **ص** нинг нуқтаси йўқлигидадир.

1-машқ. Ўнгдан чапга қараб тўғри талаффуз қилинг.

ص ص ص ص ص ص ص ص ص ص

2-машқ. Товушларни фарқлаб ўқинг.

صَا - صَا سُو - صُو سِي - صِي

фотосурат **سُورَةٌ** - **سُورَةٌ** сура (қуръонда)

ёз (фасл) **صَيْفٌ** - **صَيْفٌ** қилич

эрталабки **صَابِحٌ** - **صَابِحٌ** сузувчи

67-§. **ظ** (зо) ҳарфи ва «з» товуши

ظ (зо) ҳарфи «з» товушини ифодалайди. «З» ҳам эмфатик товуш бўлиб, худди «с» товуши каби талаффуз қилинади. Ягона фарқи «з» жаранглидир. У **фатҳа** ҳаракатини олганда «зо» ва **касра** ҳаракатини олганда «зы» тарзида талаффуз қилинади. **ظ** «қуёш» ҳарфдир. У худди **ط** каби ёзилади. Биргина фарқи **ظ** нинг нуқтаси борлигидадир.

3-машқ. Ўнгдан чапга қараб тўғри талаффуз қилинг.

ظ ظ ظ ظ ظ ظ ظ ظ ظ ظ

4-машқ. Товушларни фарқлаб ўқинг.

ظَا - ظَا نُو - نُو ذِي - ذِي

серсоя **ظَلِيلٌ** - **ظَلِيلٌ** хўрланган, итоаткор

соя берувчи **مُذَلِّ - مُظِلَّ** ерга урувчи, камситувчи
таъқиқлаш **تَحْذِيرٌ - تَحْظِيرٌ** огохлантириш
Янги сўзларни ёдланг.

портфель - **مَحْفَظَةٌ**
чирок, лампа - **مِصْبَاحٌ**
калта, киска - **قَصِيرٌ**
кийим - **ثَوْبٌ (ثِيَابٌ)**
тоза - **تَظْفِيفٌ**
улуф - **عَظِيمٌ**
замонавий - **عَصْرِيٌّ**
пешин - **ظَهْرٌ**
катта раҳмат - **شُكْرًا جَزِيلًا**
ремонт, таъмирлаш - **تَصْلِيحٌ**
дўст - **صَدِيقٌ (أَصْدِقَاءُ)**
дугона - **صَدِيقَةٌ**
пойтахт - **عَاصِمَةٌ**
Хитой - **الصِّينُ**
 завод - **مَصْنَعٌ**
асосий, бош - **رَأْسِيٌّ**
тонг - **صَبَاحٌ**
ўрта, марказ - **وَسْطٌ**
лифт - **مِصْعَدٌ**
кичик - **صَغِيرٌ**
стул - **كُرْسِيٌّ (كِرَاسِيٌّ)**

Диалоглар

1.

- السلام عليكم.
- و عليكم السلام.
- هل أنت من معهد اللغات الأجنبية؟
- نعم، انا طالب في هذا المعهد.
- أين معهدكم؟
- معهدنا في ذلك الشارع العريض و القصير.
- هل بيت أساتذة معهدكم قريب من هنا أوبعيد؟
- هو قريب جدا. هو قرب معهدنا.
- هل شقة صديق الأستاذ اللغة الصينية في هذا البيت؟
- نعم، هي هناك.

2.

- هل لك صديق؟
- نعم، لى صديق قديم.
- هل هو أوزبكى؟
- لا، هو صينى. هو من عاصمة الصين.
- هل هو مهندس؟
- لا، هو عامل فى معمل تصليح السيارات.
- هل له شقة هنا؟
- نعم، له شقة جديدة فى بيت عمال مصنع السيارات فى شارع المدينة الرنسى.

Мақоллар

بلاء الانسان من اللسان
العين بصيرة و اليد قصيرة

ادب المرء خير من عمله
جمال الخلق من جمال التربية

Ҳадис

النظافة من الإيمان.

Мақоллар ва ҳадисга оид сўзлар

яхшироқ - خَيْرٌ
иш - عَمَلٌ (أَعْمَالٌ)
гўзаллик - جَمَالٌ
хулқ, ахлоқ - خُلُقٌ
тарбия - تَرْبِيَةٌ
тозалик - نِظَافَةٌ
иймон - إِيْمَانٌ
бало, ғам - بَلَاءٌ
инсон - إِنْسَانٌ
тил - لِسَانٌ
кўз - عَيْنٌ
ўткир (кўз) - بَصِيرَةٌ
қўл - يَدٌ
одоб - أَدَبٌ
киши - مَرْءٌ

Ўн тўққизинчи дарс

68-§. Араб алифбоси

الدَّرْسُ الثَّامِنُ عَشَرَ

Араб алифбоси 28 та ҳарфдан иборатдир. Ҳамза

белгиси (ء) ва ۀ ҳарфи алифбо таркибига кирмайди.

Қуйида барча замонавий арабча луғатларда қўлланадиган алифбо таркиби берилган бўлиб, ушбу тартиб бўйича алифбони ёд олиш шартдир.

Араб алифбоси

№	Сўз охирисида	Сўз ўртасида	Сўз бошида	Алоҳида ҳолат	Транск- рипция белгиси	Харф номи
1	ا	ا	ا	ا		أَلِف
2	ب	ب	ب	ب	б	بَاء
3	ت	ت	ت	ت	т	تَاء
4	ث	ث	ث	ث	с	ثَاء
5	ج	ج	ج	ج	ж	جِيم
6	ح	ح	ح	ح	х	حَاء
7	خ	خ	خ	خ	х	خَاء
8	د	د	د	د	д	دَال
9	ذ	ذ	ذ	ذ	з	ذَال
10	ر	ر	ر	ر	р	رَاء
11	ز	ز	ز	ز	з	زَيْن
12	س	س	س	س	с	سِين
13	ش	ش	ش	ش	ш	شِين
14	ص	ص	ص	ص	с	صَاد
15	ض	ض	ض	ض	д	ضَاد
16	ط	ط	ط	ط	т	طَاء
17	ظ	ظ	ظ	ظ	з	ظَاء
18	ع	ع	ع	ع		عَيْن
19	غ	غ	غ	غ	ғ	غَيْن

20	ف	ف	ف	ف	Ф	فَاءَ
21	ق	ق	ق	ق	К	قَاءَ
22	ك	ك	ك	ك	К	كَاءَ
23	ل	ل	ل	ل	Л	لَاءَ
24	م	م	م	م	М	مَاءَ
25	ن	ن	ن	ن	Н	نَاءَ
26	ه	ه	ه	ه	Х	هَاءَ
27	و	و	و	و	В	وَاءَ
28	ي	ي	ي	ي	Й	يَاءَ

Йигирманчи дарс

الدَّرْسُ الْعِشْرُونَ

69-§. Талаффуз меъёрлари ҳақида тушунча

Барча тилларда бўлгани каби араб тилида ҳам талаффузнинг бир неча услублари мавжуд:

1. **Классик услуб.** Бу услубда ҳар бир сўз ўзининг барча морфологик қўшимчалари билан тўлиқ ҳолда талаффуз қилинади. Қуръон тиловати, ҳадислар ва мумтоз шеърлар шу усулда талаффуз қилинади.

2. **Замонавий адабий тил услуби.** Бу услубда сўз охиридаги баъзи грамматик қўшимчалар ва унлилар тушириб қолдирилади. Радио, телевидениедаги нутқ, кўпчилик олдида ўқиладиган маърузалар шу услубда талаффуз қилинади.

3. **Оддий сўзлашув услуби.** Бу услуб адабий тилга тўла мос бўлмаган услуб бўлиб, унинг таркибида шевага хос сўзлар кўп бўлади.

Юқоридаги уч хил услубдан иккинчи услубни яхши ўзлаштириб олиш жуда муҳимдир.

70-§. Замонавий адабий тил услуги

Бу услубда гапнинг ёки гап таркибидаги ритмик гуруҳнинг охириги сўзи тўлиқ талаффуз қилинмасдан, яъни сўзнинг сўнги товуши кўп ҳолларда тушириб қолдирилади:

1. **ة (ة)** қўшимчасини олмаган аниқ ва ноаниқ ҳолатдаги от ва сифатларнинг келишиқ қўшимчалари талаффузда тушириб қолдирилади:

(ад-дафтар)	الدَّقْتَرُ	(дафтар)	دَقْتَرٌ
(ал-кутуб)	الْكُتُبُ	(кутуб)	كُتْبٌ
(ас-соғиир)	الصَّغِيرُ	(соғиир)	صَغِيرٌ
(ал-муҳандисаат)	المُهَنْدِسَاتُ		
(муҳандисаат)	مُهَنْدِسَاتٌ		
(ал-му‘аллимаат)	المُعَلِّمَاتُ		
(му‘аллимаат)	مُعَلِّمَاتٌ		

Лекин ноаниқ ҳолатдаги тушум келишиги қўшимчаси «-ан» музаккар сўзларда келганда худди классик услубдаги каби талаффуз қилинади:

мас:	(китаабан)	كِتَابًا
	(масалан)	مَثَلًا
	(жайидан)	جَيِّدًا

ة (ة) қўшимчаси билан тугаган муаннас сўзлар «ан» танвинини олганда, талаффуз қилиниши ҳам, қилинмаслиги ҳам мумкин:

(мажаллатан ёки мажалла)	مَجَلَّةٌ
(ҳасанатан ёки ҳасана)	حَسَنَةٌ

2. **ة (ة)** қўшимчасини олган от ва сифатлар бу услубда талаффуз қилинганда, «т» товуши билан бирга

барча келишик кўшимчалари тушириб қолдирилади ва сўз охири «а» деб талаффуз қилинади:

(ал-ғурфа)	الْغُرْفَةُ	(ғурфа)	غُرْفَةٌ
(ас-сана)	السَّنَةُ	(сана)	سَنَةٌ
(ал-'арабиййа)	الْعَرَبِيَّةُ	('арабиййа)	عَرَبِيَّةٌ
(ал-'асаатиза)	الْأَسَاتِذَةُ	('асаатиза)	أَسَاتِذَةٌ

3. Мазкур **ة** товушини олган сўзлар изофанинг биринчи қисми (аниқланмиш) бўлса ёки **ة** билан тугаган сўзда пауза қилинмаса, у «ат» деб талаффуз қилинади:

مِنْ جُمْهُورِيَّةِ أُوزْبِكِسْتَانِ
(мин жумхуурийят Узбакистаан)

فِي جَامِعَةِ نَمَنغانِ
(фин жаами'ат Намангаан)

جُمْهُورِيَّةِ مِصْرَ الْعَرَبِيَّةِ
(жумхуурийят Мисро-л-'арабиййа)

4. Ритмик туркум ёки гап охиридаги **ى** – «ийюн» ёки **ي** – «иййу» кўшимчалари – «ий» деб талаффуз қилинади:

(са'уудий) سَعُودِيَّ
(руусий) رُوسِيَّ
(ас-сииний) الصِّينِيَّ

5. Музаккар жинсдаги отлар ва сифатлар тўғри кўпликда келганда ва иккилик сондаги музаккар ва

муаннас жинсдаги отлар ва сифатлардаги «ن» - нинг «а» ва «и» унли товушлари талаффуз қилинмайди:

(ал-му'аллимуун) الْمُعَلِّمُونَ

(ал-мужтахидин) الْمُجْتَهِدِينَ

(зу-л-қарнайн) ذُو الْقَرْنَيْنِ

(луғатаан) لُغَاتَانِ

6. Бирикма олмошларидан هِ، هُ (хи, ху) лар гап ёки ритмик бирлик охирида келганда هُ (х) деб, яъни унлилари туширилган ҳолда талаффуз қилинади:

(фиих) فِيهِ (лах) لَهُ

(кутубих) كُتُبِهِ (биҳ) بِهِ

7. Кайфа ва кайки бирикма олмошлари ҳам كِ (к) тарзида талаффуз қилинади:

(кайфа ҳаалук) كَيْفَ حَالِكَ

(маа исмук) مَا إِسْمُكَ

8. Қуйидаги кўрсатиш олмошлари ва равишлар ҳам ритмик туркум сўнгида келганда, охириги унлилар талаффуз қилинмайди:

(‘улаак’ик) أَوْلَاكَ (заалик) ذَلِكَ

(хунаак) هُنَاكَ (хаа’улаа’) هُوَ لَا

(ал-йавм) الْيَوْمَ (‘амс) أَمْسٌ

9. Муаннас тўғри кўплик охиридаги ҳаракат талаффуз қилинмайди:

(фаллааҳаат ‘арабиййаат) فَلَا حَاتٍ عَرَبِيَّاتٍ

(жумхууриййаат мустақилла) جُمْهُورِيَّاتٍ مُسْتَقِلَّةٍ

10. Гап ва ритмик гуруҳ охирида ўтган замон феъли 3-шахс бирлик музаккар шакли охиридаги унли товуш талаффуз қилинмайди:

(шааф) شَافَ (қал) قَالَ
(катаб) كَتَبَ (заҳаб) ذَهَبَ

11. Ҳозирги-келаси замон феъли охиридаги «у» унлиси ҳам талаффуз қилинмайди:

('актуб) أَكْتُبُ
(таскун) نَسْكُنُ
('ақуул) أَقُولُ

1-машқ. Барча дарслардаги матнларни замонавий адабий тил услубида қайтадан ўқиб чиқинг.

Мактаб ўқувчилари ва олий ўқув юрти талабалари билиши лозим бўлган энг муҳим сўз ва иборалар

мактаб	مدرسة، كتاب	амалиёт	عملية
ўқувчи	تلميذ	тарих	تاريخ
синф	صف، فصل	адабиёт	آداب
аълочи	ممتاز	физика	الفيزياء
бўр	طباشير	химия	كيمياء
доска	لوحة، سنورة	математика	علم الرياضيات

парта	مَقْعَدُ التَّلْمِيزِ	ИҚТИСОД	الإِقْتِسَادُ
стол	طَوَلَةٌ	КОМПЬЮТЕР	كَمْبِيُوتِرٌ
стул	كُرْسِيٌّ	республика	جُمْهُورِيَّةٌ
директор	مُدِيرُ الْمَدْرَسَةِ	шаҳар	مَدِينَةٌ
машк	ثَمَرِيْنٌ (ثَمَارِيْنٌ)	вилоят	مُحَافَاةٌ
синф хона	غُرْفَةُ الدَّرْسِ	туман	مُدِيرِيَّةٌ
ректор	رَئِيسُ الْجَامِعَةِ	қишлоқ	قَرْيَةٌ
факультет	كَلْبِيَّةٌ	кўча	شَارِعٌ
университет	جَامِعَةٌ	Тошкент	طَشْكَنْدٌ
кафедра	كُرْسِيٌّ	Самарқанд	سَمَرْقَنْدٌ
декан	صَيْدُ الْكَلْبِيَّةِ	Бухоро	بُخَارَى، بُخَارَا
профессор	أَسْتَاذٌ	Хоразм	خَوَارِزْمٌ
доцент	مُسَاعِدُ الْأَسْتَاذِ	Хива	خِيْوَةٌ
бўлим	قِسْمٌ	Сурхон воҳаси	وَأَحَةُ سُرْخَانَ

стипендия	مِنحة	Фарғона водийси	وَلَدِي فَرغانة
ётоқхона	بَيْتُ الطَّلَبَةِ	Андижон	أَنْدِجان
махсус курс	صَفْحًا مُخْتَصًّا	Жиззах	جِزْخ
лекция	مُحَاضِرَةٌ	Сирдарё	سِيرْدَرِيَا
зал	قَاعَةٌ، بَيْتٌ	Амударё	أَمُودَرِيَا
		Термиз	تَرْمِيز

Сиёсий атамалар лугати

алоқа	عَلَاقَةٌ	байроқ	عَلَمٌ (أَعْلَامٌ)
адвокат	مُحَامٍ	байрам	عِيدٌ (أعياد)
асосий	رئيسي	вазир (министр)	وَزِيرٌ (وَزَرَاءُ)
аъзо	ضَمٌّ (أعضاء)	вазирлик	وِزَارَةٌ
аэропорт	مَطَارٌ	виза	تَأْشِيرَةٌ
ташки ишлар вазири	وَزِيرُ الشُّؤْنِ الخارجية	ёрдам	مُسَاعَدَةٌ
ички ишлар вазири	وَزِيرُ الشُّؤْنِ الداخلية	жаноб	سَيِّدٌ (سادة)
савдо вазири	وَزِيرُ التِّجَارَةِ	жамият	جَمْعِيَّةٌ
қишлоқ хўжалиги вазирлиги	وَزِيرُ الزَّرَاعَةِ	журналист	صَحْفِيٌّ
валюта	عَمَلَةٌ	НККИ ТОМОН	جَانِبَانِ، طَرَفَانِ

губернатор, хоким	مُحَافِظ	икки томонлама	مُتَبَايِل، تَتَابَعِي
давлат	دَوْلَة (دَوْلَان)	интервью	حَدِيثٌ صُحْفِيٌّ
демократия	دِيمُقْرَاطِيَّة	иштирок этиш	إِشْتِرَاكٌ
делегация	وَقْدَة (وَقُود)	иктисодий	اِقْتِصَادِيٌّ
делегат	مَنْدُوبٌ	йиғилиш (мажлис)	اجْتِمَاعٌ
диний	دِينِيٌّ	кабинет	مَكْتَبَةٌ
дўст	صَدِيقٌ	кафолат	ضَمَانٌ
душман	عَدُوٌّ (اعْدَاءٌ)	конференция	مُؤْتَمَرٌ
дўстлик	صَدَاقَةٌ	консул	قَنْصُلٌ
дўстона	وَدِيٌّ	консуллик	قَنْصُلِيَّةٌ
конституция	نَسْطُورٌ		
корхона	مُؤَسَّسَةٌ	Олий Мажлис	الْمَجْلِسُ الْأَعْلَى
кризис	أَزْمَةٌ	партия	حِزْبٌ (أَحْزَابٌ)
мадҳия	تَشْيِيدٌ	ХДП	الحزب الشعبي الديموقراطي
маданият	ثَقَافَةٌ	товар	(بضائع) بِضَاعَةٌ
маданий	ثَقَافِيٌّ	уруш	حَرْبٌ (حُرُوبٌ)
маслаҳатчи	مُسْتَشَارٌ	умумий	عُمُومِيٌّ
махсулотлар	مُنْتَجَاتٌ	фирма	شَرِكَةٌ
меҳмон	ضَيْفٌ (ضَيْفُونَ)	фикр	رَأْيٌ
меҳмонхона	فُنْدُقٌ (فُنْدُاقٌ)	фикр алмашув	تَبَادُلُ الْأَرَامِ

муаммо	مشكلة (مشاكل)	фойдали	مفيد
музокара	مباحثة	фукаро	مباحثة
мустакиллик	استقلال	фукаролик	جنسية، تابعة
мустакил	مستقل	халқ	شعب (شعوب)
нутқ	خطاب، كلمة	чегара	حد (حدود)
озодлик	حرية	шартнома	معاهدة، اتفاقية
халқаро	دولي	элчи	سفير (سفراء)
хизматчи	موظف	элчихона	سفارة
қўшма	مشترك		

Араб давлатлари билан боғлиқ энг муҳим географик номлар

Абу Даби шаҳри (БАА пойтахти)	أبو ظبي
Арабистон (Форс) кўрфази	الخليج العربي

Арабистон ярим ороли	جَزِيرَةُ الْعَرَبِ
Аммон шахри (Иордания пойтахти)	عَمَّانُ
Ар-риёд (Саудия пойтахти)	الرِّيَاضُ
БАА (Бирлашган Араб Амирлиги)	الإِمَارَاتُ الْعَرَبِيَّةُ الْمُتَّحِدَةُ
Бахрайн давлати	الْبَحْرَيْنِ
Боғдод шахри (Ироқ пойтахти)	بَغْدَادُ
Басра шахри (Ироқда)	الْبَصْرَةُ
Дажла дарёси	دِجْلَةُ
Дамашқ шахри (Сурия пойтахти)	دِمَشْقُ
Иордания давлати ва Иордан дарёси	الْأُرْدُنُ
Фаластин давлати	الْأَرْضُ الْمُقَدَّسَةُ
Искандария шахри (Мисрда)	الْإِسْكَنْدَرِيَّةُ
Қоҳира (Миср пойтахти)	القَاهِرَةُ
Тунис давлати	الْبَايَلَةُ التُّونِسِيَّةُ
Тунис шахри (пойтахт)	التُّونِسُ

Судан давлати	السُّودَانُ
Байрут шаҳри (Ливан пойтахти)	بَيْرُوتُ
Жидда шаҳри (Саудияда)	جِدَّةُ
Жазоир (давлат ва пойтахт)	الْجَزَائِرُ
Месопатамия	الْجَزِيرَةُ
Миср Араб Республикаси	جُمْهُورِيَّةُ مِصْرَ الْعَرَبِيَّةِ
Сурия	سُورِيَا
Шом (Сурия)	الشَّامُ
Сахрои Кабир	الصَّخْرَاءُ الْكُبْرَى
Тоиф шаҳри (Саудияда)	الطَّائِفُ
Триполи шаҳри (Ливия пойтахти)	طَرَابَلُسُ
Ироқ давлати	العِرَاقُ
Кувайт (давлат ва пойтахт)	الْكُوَيْتُ
Миср	مِصْرُ
Макка шаҳри (Саудияда)	مَكَّةُ الْمُكْرَمَةِ
Саудия Арабистони Кироллиги	الْمَمْلَكَةُ الْعَرَبِيَّةُ السَّعُودِيَّةُ

Иордания Хошимийлар Кироллиги	المملكة الأردنية الهاشمية
Фрот дарёси	الفرات
Фаластин	فلسطين
Ливия	الجمهورية العربية الليبية الاشتراكية الشعبية
Мадина шахри (Саудияда)	المدينة المنورة
Марокаш	المغرب الأقصى
Санъо шахри (Яман пойтахти)	صنعاء
Дубай шахри (БАА да)	دُبَيّ
Қатар ярим ороли ва давлати	قطر
Доха (Қатар пойтахти)	الدوحة
Манама (Баҳрайн пойтахти)	مانامة
Маскат (Омон давлати пойтахти)	مسقط

Омон султонлиги	سلطنة عُمان
Мавритания	موريتانيا
Нуакшот (Мавритания пойтахти)	نواكشوت
Робот (Марокаш пойтахти)	الرباط
Хартум (Судан пойтахти)	الخرطوم
Шаржа	السَّارِقَة

Мундарижа

Сўз боши.....	3
1-дарс.....	4
2-дарс.....	6
3-дарс.....	8
4-дарс.....	12
5-дарс.....	14
6-дарс.....	18
7-дарс.....	21
8-дарс.....	25
9-дарс.....	26
10-дарс.....	29
11-дарс.....	33
12-дарс.....	37
13-дарс.....	43
14-дарс.....	46
15-дарс.....	55
16-дарс.....	61
17-дарс.....	67
18-дарс.....	75
19-дарс.....	79
20-дарс.....	81
Мактаб ўқувчилари ва олий ўқув юрти талабалари билиши лозим бўлган энг муҳим сўз ва иборалар.....	85
Сиёсий атамалар луғати.....	87
Араб давлатлари билан боғлиқ энг муҳим географик номлар.....	89

М. МУҲИТДИНОВ
Ҳ. СУЛАЙМОНОВА

ЭНГ ОСОН АРАБ ТИЛИ

Араб тилини ўрганувчилар учун қўлланма
1-жузъ

Техник муҳаррир: Ш. МАМАЖОНОВ
Имловий муҳаррир: Ж. МУҲИТДИНОВ

20.05.09 йилда теришга берилди. 20.05.09 йилда босишга
рухсат этилди. Бичими 60x84, А-5. 6 босма табоқ.
Адади 5000 нусха. Буюртма-968. Баҳоси шартнома
асосида.

*“Наманган” нашриёти
(Наманган шаҳри, Навоий кўчаси, 36)*

*“Ибрат номли босмаҳона” ОАЖда
(Наманган шаҳри, Навоий кўчаси, 36.)
чоп этилди.*

**Фикр ва мулоҳазалар
ун**

Махмуджон Муҳитдинов 1961 йил Наманган вилояти Тўрақўрғон туманида туғилган. 1985 йил ТошДУ шарқ факультетини тугатган. Яман, Саудия Арабистони каби давлатларда ишлаган. «Шахсий ҳолатларда шаръий ҳукмлар тўплами», «Ал-фатхур-рахмоний» номли китобларни арабчадан ўзбекчага таржима қилган.

«Ан-Наъим» - арабча-ўзбекча луғатини тузишда ҳаммуаллиф бўлган. 2007-2008 йилларда ҳаммуаллифликда «Ўзбекча-арабча сўзлашғич» нашр эттирган. 10 дан ортиқ илмий ва услубий мақолалар эълон қилган. Ҳозирда НамДУ да араб тили фанидан дарс беради.

Хулқар Ой - Хулқар Сулаймонова 1968 йил Наманган вилояти Чортоқ туманида туғилган. 2005-2006 йилларда «Томчи» шеърлар тўпламини ва «Ғулқиров киншоти» рисоласини нашр қилдирган. 2006 йил Зулфия ивмидаги Давлат мукофотига сазовор бўлган.

2007-2008 йилларда ҳаммуаллифликда «Ўзбекча-арабча сўзлашғич» нашр эттирган. 10 га яқин илмий-услубий мақолалар эълон қилган. Ҳозирда Тошкент Давлат Шарқшунослик институти талабаси.

